ÑAPA
Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 18 januari 2014

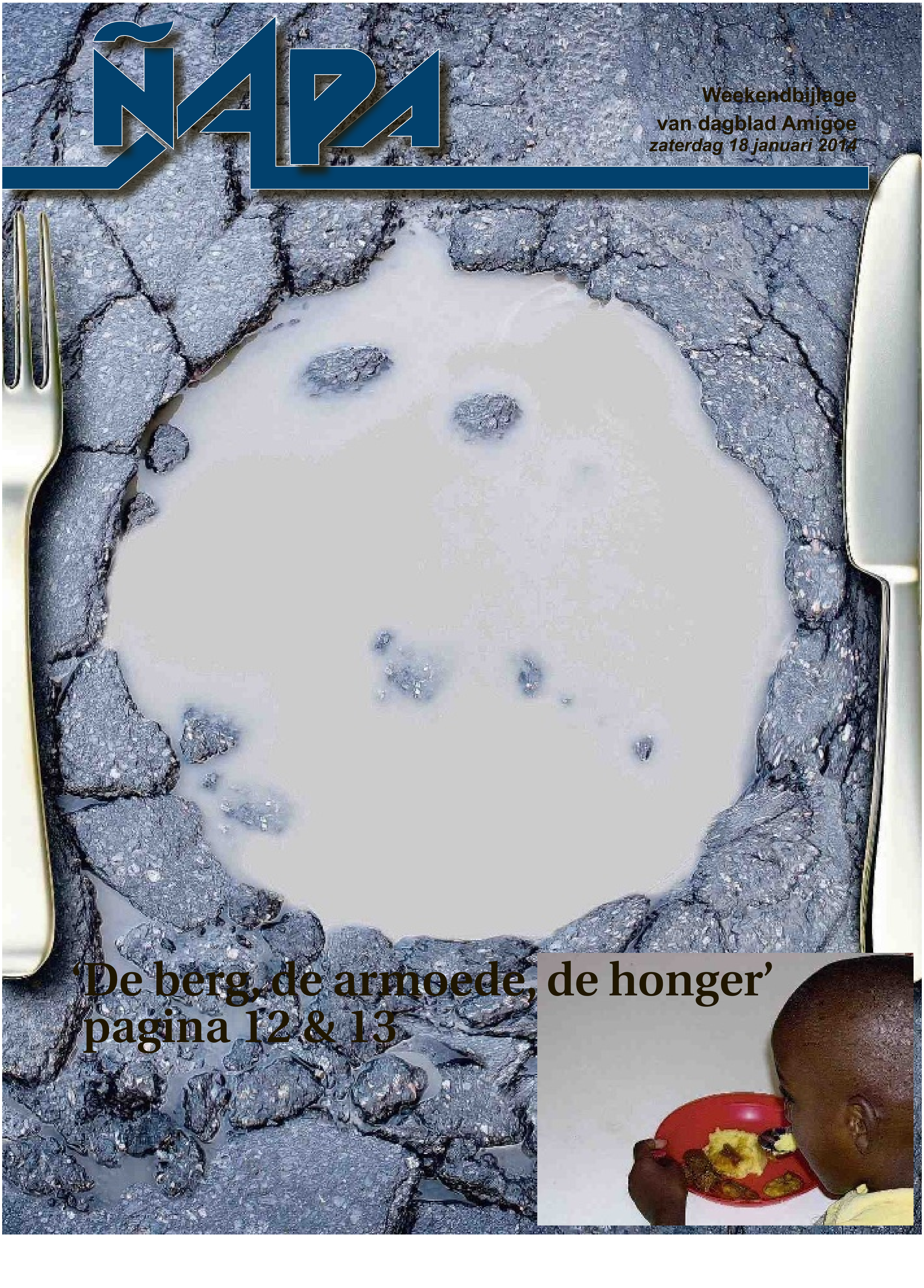

'De berg, de armoede, de honger'

pagina 12 & 13

Inhoud

Voorpagina 1
Spotlight 2
Uitgelicht 3
Gezondheid 4
Reizen 5
De moed van een broertje 6 & 7
Literatuur 8,9, 10&11
De berg, de armoede, de honger 12 & 13
Puzzels 14
Varia 15
Eten & drinken 16 & 17
Protestants Bonaire 18
Business 19 t/m 24

Foto van de week.

Ook in het dierenrijk is woningnood een probleem van de eerste orde. Hier vechten twee heremietkreeftjes om een mooie schelp als nieuwe doorzonwoning. Dit alles legde Hanneke Cecilia vast op de gevoelige plaat.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres

EINDREDACTEUR Hans Vaders

ADVERTENTIES Marloes Tak

VORMGEVING Wendela Ataliede, Linda van Eekeres, Sarah Kuiper, Oscar Vanegas

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marius Bremmer
Monique Casimiri
Dick Drayer
Ko van Gemert
Erik van Kampen
Brede Kristensen
Shakti-Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Roxanne Martha
Wouter Mol
Islelly Pikerie
Elton Sint Jago
Otti Thomas
Marcel Truyens
William ten Veen
Bertine Vermeer
May Voges
Miriam de Windt
Ken Wong

Thuis.

'Koud op Curaçao'

Het nieuwe jaar is wel heel vreemd begonnen. Ik had gedacht dat we zo rond de kerstdagen wel sneeuw zouden hebben, maar niets is minder waar. Het is inmiddels januari en er is nog geen sneeuw gevallen. Ja, één keer in november, een bui met natte sneeuw, maar voordat ik goed en wel door had dat die viel, was hij alweer voorbij. En dat terwijl we jaren achter elkaar in de kerstvakantie sneeuwballengevechten hebben gehouden. Of ijsiglo's bouwden. Nu kunnen we het gras maaien en ik zie de plantjes alweer uitlopen.

Ik loop nog wel in mijn winterjas, maar hij hoeft niet per se dicht, en handschoenen heb ik ook niet altijd aan. Het voelt vreemd om het in januari niet zo heel koud te hebben. Ik had mij geestelijk voorbereid op snijdende wind, kapot gebarsten lippen, wintertenen, maar niets van dat alles. Op Curaçao was het wel anders. De koudste dag ooit gemeten, zeventien graden Celsius en nog iets. Op dat moment was het bij ons twaalf graden. Dat scheelt maar vijf graden.

Monique Casimiri

Hoe is het toch mogelijk? Ik kan mij herinneren dat ik in januari weleens terugvloog, nadat ik in de kerstvakantie thuis was geweest. Ik had toen te maken met een temperatuurverschil van 50 graden Celsius. Vijftig graden! Dat kan je je nu haast niet voorstellen. Ik ging toen weg met vijfendertig graden in de plus, en kwam in Nederland aan met min vijftien graden.

Temperaturen waar ze nu in Amerika mee te maken hebben. Het is daar nu zo koud dat de scholen gesloten zijn en aan mensen wordt geadviseerd om thuis te blijven. Zou het op Curaçao ooit ook zover komen? Dat de scholen gesloten blijven omdat het te koud is? Zeventien graden is wel heel koud, zeker als je bedenkt dat je geen jassen hebt om even snel aan te trekken. Gelukkig was het maar een enkele meting, gedaan onder zware weersomstandigheden en ik denk 's nachts of heel vroeg in de ochtend. De temperatuur is gedurende de dag weer normaal, maar ik schrok wel even. Zit ik hier in Nederland altijd te klagen over de kou, en verheerlijk ik het weer op Curaçao, haalt moeder natuur ineens dit trucje met me uit. Ik kreeg het er spontaan warm van, en ik had het al niet zo koud op het moment. Toch die jas nog maar een stukje verder open, nu kan het nog. Wie weet wat de volgende maand ons gaat brengen. Of jullie. Zolang we elkaar maar niet letterlijk tegen komen in de wintermaanden is het wat mij betreft goed.

Uitgelicht.

Meer dan 2 ton afval Fuikdag

Fuikdag is voor velen niet meer weg te denken om het nieuwe jaar op het water feestelijk in te luiden. Maar de gezelligheid en het plezier hebben ook een keerzijde. Jaarlijks ligt de bodem van de baai en het strand bezaaid met afval. Verschillende mensen zetten zich in om de baai onder en boven water op te ruimen. Josette Kölker-Boomgaart en Corinne Senior zijn initiatiefnemers van schoonmaakacties. Een dag na Fuikdag, 6 januari waren 7 mensen actief en zaterdag 11 januari staken 50 vrijwilligers de handen uit de mouwen. In totaal werd 2.110 kilo afval opgehaald. Ruim 700 kilo meer dan vorig jaar.

Foto's: **Josette Kölker-Boomgaart**

Medisch.

Antibiotica resistentie, een ernstige aandoening

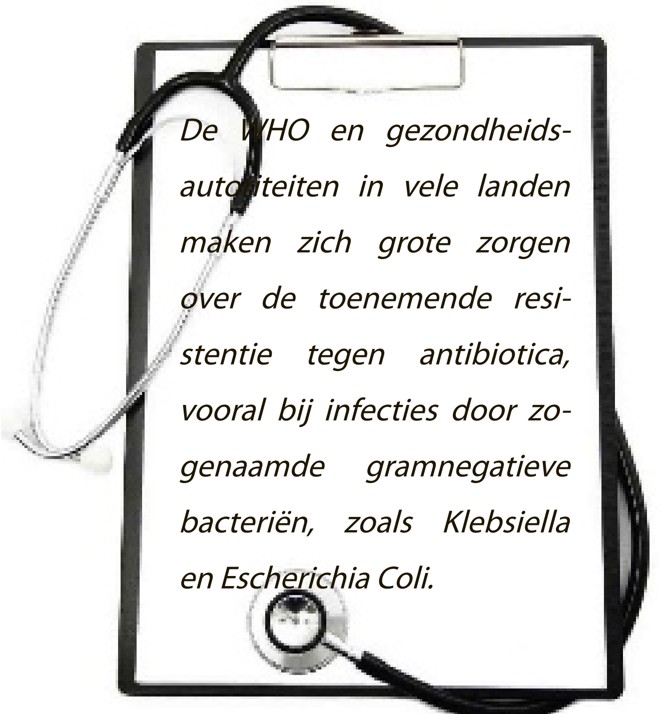

Tekst: **Hans de Haan**

Daar komt bij dat de farmaceutische industrie sinds 1987 niet in staat is geweest een nieuwe groep van antibiotica te ontwikkelen die deze infecties kan genezen. Als er niets gebeurt, moeten we ons gaan voorbereiden op het 'post-antibiotische tijdperk'.

Sally Davies, de Chief Medical Officer in Engeland, luidde al in 2011 de noodklok over dit ernstige probleem, hetgeen zij vorig jaar nog eens herhaalde. Deze noodkreet heeft inmiddels wereldwijd de aandacht getrokken, mede door publicaties van deskundigen in leidinggevende medische tijdschriften. In Engeland sterven nu jaarlijks 5000 patiënten aan sepsis door infectie met gramnegatieve bacteriën, van wie de helft door resistentie van de toegepaste antibiotica. Davies heeft vooral de nadruk gelegd op de noodzaak om specifieke maatregelen in te voeren in de gezondheidszorg, zoals zorgvuldige hygiëne, terughoudendheid bij het voorschrijven van antibiotica en het geven van duidelijke instructies aan de patiënten over het gebruik ervan, met name over het altijd volledig afmaken van de kuur.
De grootste bedreiging vormen de infecties door de twee eerdergenoemde gramnegatieve bacteriën en in mindere mate door methicillineresistente stafylococcen (MRSA), vancomycineresistente enterococcen en Clostridium difficile. Deze infecties zijn nu al bijzonder moeilijk te bestrijden met een hoog risico op sterfte.

Antibiotica zijn onmisbaar

Het gaat er niet alleen om patiënten te genezen van een opgelopen infectie, maar ook om talloze behandelingen die zonder antibiotica een groot risico zullen gaan opleveren, zoals hartchirurgie, niertransplantatie, keizersnede, behandeling van prematuur geboren kinderen, invasieve ingrepen (laparoscopie en katheters) en chemotherapie.
Twee Engelse gezondheidszorgeconomen, Richard Smith en Johanna Coast, hebben vorig jaar in een artikel in de British Medical Journal een voorbeeld gegeven van hoe een routine-operatie, zoals de vervanging van een gebroken heup, kan verlopen in het post-antibiotische tijdperk. Met vooraf toediening van antibiotica, bedraagt de kans op infectie slechts 0.5 tot 2 procent, die vervolgens met antibiotica doorgaans met succes wordt bestreden. Zonder antibioticaprofylaxe zal echter naar schatting 40 à 50 procent van de patiënten door de operatie een infectie oplopen van wie 30 procent zal komen te overlijden. Bovendien zal het aantal operaties voor deze indicatie dan sterk afnemen, waardoor deze patiënten waarschijnlijk levenslang pijn zullen lijden.
Op het persoonlijke vlak een afschrikwekkend toekomstbeeld, maar de belangrijkste boodschap in dit artikel is de berekening van de onvermijdelijke, gigantische stijging van de kosten van de gezondheidszorg. In het ergste geval zouden de kosten van de gevolgen van antibiotica resistentie in de Verenigde Staten jaarlijks naar schatting 55 miljard dollar bedragen, 20 miljard aan werkelijke medische kosten en 35 miljard aan productie¬verlies door de sterfgevallen. Voor de meeste mensen zal de premie voor een ziektekostenverzekering dan niet meer op te brengen zijn.

In veruit de meeste gevallen dat onnodig antibiotica wordt voorgeschreven, gaat het om luchtweginfecties. Er is een sneltest om uit te wijzen of antibiotica nut heeft, maar de SVB vergoedt deze nog niet.

De andere oorzaak...

Wat veel mensen niet weten is dat ongeveer 80 procent van alle antibiotica die in de wereld wordt geproduceerd, bestemd is voor dieren in de voedselketen. Verbazingwekkend, niet voor het bestrijden van infecties, maar ter verhoging van de productie en het bevorderen van de kwaliteit. Zo krijgen varkens antibiotica om hun groei te versnellen en hun spijsvertering te verbeteren. Het wordt ook gebruikt in de aquacultuur (bijvoorbeeld van zalm) en gesproeid over fruitbomen. Dit vindt allemaal ongehinderd plaats, want vanuit de overheden vindt vrijwel geen controle plaats op deze toepassingen. Bovendien kosten antibiotica voor niet-farmaceutische doeleinden slechts 25 dollar per kilo. Het verontrustende ervan is dat de gebruikte doseringen in de meeste gevallen laag zijn, ofwel sub-therapeutisch. De aanwezige bacteriën worden niet gedood en kunnen dan resistentie tegen het gebruikte antibioticum ontwikkelen, een eigenschap die tussen bacteriën onderling gemakkelijk wordt doorgegeven. Zij kunnen zich dan moeiteloos verspreiden, maken geen onderscheid tussen mens en dier en zouden zo eenvoudig toegang krijgen tot het menselijk verkeer. Het verband tussen dit overmatig gebruik van antibiotica bij dieren en verspreiding van dergelijke resistente bacteriën onder mensen, is weliswaar nog niet wetenschappelijk bewezen, maar de bewijslast daarvoor neemt wel gestadig toe.
De hiertegen genomen maatregelen
Wat de VS betreft, heeft de Food and Drugs Administration (FDA) in 2002 het gebruik van het antibioticum fluoroquinolon in kippenfarms verboden. In 2012 gaf zij een niet bindend (!) advies aan veeboeren om geen antibiotica meer te gebruiken om de groei van dieren te bevorderen. In 2013 werd de farmaceutische industrie verzocht geen toepassingen meer op de verpakking voor antibiotica voor dieren te vermelden. In Europa werd sinds 1999 een gradueel verbod van kracht om antibiotica toe te passen als groeibevorderaar, maar desondanks steeg de toepassing ervan in Nederland in 2007 tot grote hoogte, terwijl in Denemarken vijf keer minder antibiotica werden gebruikt, door betere controle en een andere aanpak. Het antibioticagebruik in Nederland is nu inmiddels gedaald met 40 procent. Frankrijk geldt nu als de grootste gebruiker in dit opzicht.
Eind vorig jaar is eindelijk de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) 'wakker' geworden en heeft een internationaal actieplan van drie jaar opgesteld om wereldwijd deze ernstige bedreiging het hoofd te bieden. De Nederlandse minister Edith Schipper heeft onlangs al haar medewerking hieraan toegezegd.

Wat kunnen wij doen?

Onderzoek in Nederland heeft aangetoond dat in 80 procent van de gevallen onnodig antibiotica worden voorgeschreven voor luchtweginfecties, omdat die in de meeste gevallen viraal van oorsprong zijn en niet reageren op antibiotica. Voorheen kon dit onderscheid niet snel worden onderzocht - een sputumkweek duurt dagen - maar sinds jaren bestaat er de zogenaamde CRP-sneltest (C-reactieve proteïne) waarmee binnen vijf minuten met een vingerprikdruppel bloed kan worden bepaald of de besmetting door een bacterie wordt veroorzaakt. Zo niet, kan de arts met een gerust hart afzien van het voorschrijven van een antibioticum. Dit betekent voor alle ziektekostenverzekeraars een enorme besparing op de geneesmiddelenkosten. In Nederland was dit een reden om de kosten van deze test te vergoeden met als gevolg dat steeds meer huisartsen hiertoe zijn overgegaan. Helaas heeft de SVB alhier daarover nog geen beslissing genomen. Gezien de hier beschreven bedreiging, lijkt verder uitstel van de invoering en vergoeding van deze test niet langer verantwoord.

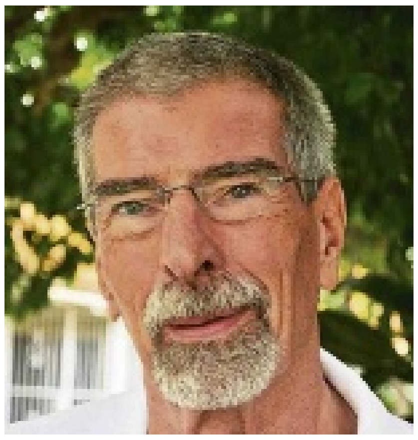

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

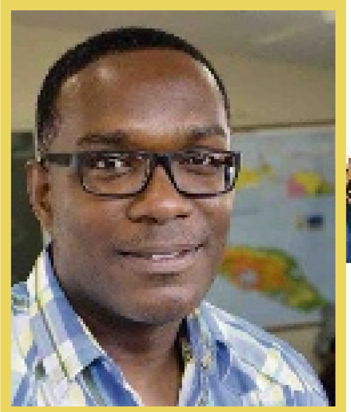

Work & Travel met Elton

Hoe meer hij reist, hoe meer hij van Curaçao gaat houden. Voorlopig is hij echter nog op wereldreis. Docent Aardrijkskunde Elton Sint Jago doet in de Ñapa maandelijks verslag van zijn belevenissen.

Dobardan! Vanuit Bari nam ik een ferry en na negen uur kwam ik aan in de haven van Dubrovnik, een historisch stadje in het uiterste zuiden van Kroatië. Het is de meest bezochte stad in Kroatië en dat is geen verrassing; het is een unieke, prachtige en historische stad. Ik was best onder de indruk!

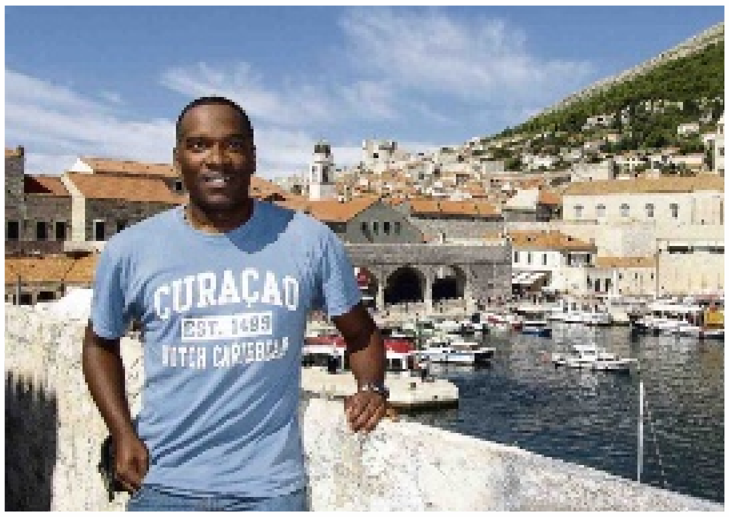

Het was eind september en ik had niet verwacht dat het nog zo druk zou zijn met toeristen. De stad wordt door veel cruiseschepen bezocht. Dubrovnik was een klein, onafhankelijk landje tussen de 14e en 18e eeuw en werd zwaar gebombardeerd in 1991 gedurende de oorlog in voormalig-Joegoslavië. De hele oude binnenstad is omsingeld door stadsmuren en er overheen lopen is een 'must' wanneer je er bent.

In Split heb ik vrienden bezocht. Split is een belangrijke haven in het gebied Dalmatië en de op één na grootste stad van het land. Vanaf Split kan je gemakkelijk naar de vele eilanden voor de kust reizen. Split heeft ook een prachtige historische binnenstad met veel overblijfselen uit het RomeinseRijk. De 'Riva Splitska' vond ik erg gezellig; een boulevard langs het water met veel terrasjes waar men rondhangt en wat drinkt tot in de late avonduren. We zijn ook wezen wandelen bij Marjan, een schiereiland met een heuvel en veel bos dat aan het centrum vastzit. Op de heuvel hebben we wat gedronken en van het uitzicht genoten. In Split heb ik een groepje 'Klappa' kunnen bewonderen; een groepje mannen dat samen a capella zingt. Klappa komt oorspronkelijk uit Dalmatië. Trogir is nog een klein maar ook prachtig historisch stadje, niet ver van Split, dat we bezochten. Zowel Trogir, Split als Dubrovnik staan op de Werelderfgoedlijst van Unesco. Ook werd ik meegenomen naar het Biokovo Natuurpark en we zijn naar de top van Mt. Jure gereden (1762 meter). Vanuit het park zijn er mooie uitzichten over de kust van Dalmatië en de eilanden voor de kust. Een andere dag klommen we naar de top van een heuvel in het Mosorgebergte, waar we een bord 'fazol' in een restaurant aten. Het is een soort soep met bruine bonen, pasta en stukjes worst.

Vrienden uit Zagreb regelden een huurauto voor me om vanuit Split naar Zagreb te rijden, en de auto naar het hoofdkantoor terug te brengen. Ik was goedkoper uit dan met de bus of trein, want ik hoefde alleen tol te betalen. Toen heb ik gebruik gemaakt van de gelegenheid om onderweg het Krka National Park te bezoeken! Het is een groot park, waar je met de boot over de Krka-rivier naar de ingang gebracht wordt. Om het hele park goed te bezoeken heb je zeker vier uur nodig. Ik kon maar een uurtje in het park blijven. Het park telt verschillende watervallen die je vanuit verschillende hoeken kunt bekijken. In de zomer kan je ook in bepaalde delen zwemmen. Ik heb al veel watervallen gezien, maar ze blijven mij steeds weer fascineren!

Zagreb is de hoofdstad en grootste stad van Kroatië met circa 700.000 inwoners. Het is een grote stad maar het centrum met bezienswaardigheden is niet zo groot! Ben Jelacic is het belangrijkste plein, punt van ontmoeting en knooppunt van de tramlijnen. Niet heel ver daar vandaan is de kathedraal 'Zagreba-ckakatedrala' en de gezellige Dolac-openluchtmarkt. De binnenstad is verdeeld in een beneden- en bovendeel. De delen worden verbonden door een kleine kabelbaan. De stad heeft redelijk veel groen en is kleurrijker en mooier dan ik verwacht had. Ik werd mee genomen naar Sljeme, een heuvel dichtbij de stad met veel bos en populair onder de lokale bevolking zowel in de zomer als in de winter, want je kunt er namelijk skiën! Op de top van Sljeme heb ik 'sarma' gegeten: Zuurkool gevuld met gehakt en rijst! Ook zijn we naar oost-Kroatië gegaan, naar de stad Virovitica in het gebied Slavonië. Het is een kleine stad en heeft niets bijzonders eigenlijk. Mijn vrienden moesten er gedurende twee dagen heen vanwege familie. Het landschap is hier heel anders, het is plat en er wordt veel aan landbouw gedaan. In Virovitica heb ik een lekkere 'Kotlovina' gegeten. Het wordt gemaakt op een groot, heet bord. Op de rand van het bord wordt het vlees gegrild en in het midden worden bruine bonen, uien, aardappelen en groenten in een sausje gekookt.

Dat was het voor deze keer. In mijn volgende verslag blijf ik in de buurt van Kroatië!

De moed van een broertje

Ieder jaar zijn er mensen die een held genoemd kunnen worden omdat ze iets gepresteerd hebben, iemand gered hebben of iets bijzonders voor de samenleving hebben gedaan. Dit jaar zijn er twee helden die samen een prestatie geleverd hebben op het persoonlijke vlak, waar heel veel moed voor nodig was en waar iedereen van kan leren.

Tekst: **Judice Ledeboer**

Twee jonge mensen, beiden geboren en getogen op Curaçao, Robin en Mika Jilesen, dertien en elf jaar oud. Robin heeft in oktober een beenmergtransplantatie ondergaan omdat ze een beenmergstoornis had die haar ernstig verzwakte en haar belemmerde om het leven van een gezond meisje van dertien jaar te kunnen leiden. Het jaar voorafgaande aan de transplantatie moest ze bijna iedere vier weken een bloedtransfusie hebben, kreeg ze medicijnen die haar dik maakten en was ze veel moe.

Dankzij haar broertje Mika, die zijn beenmerg aan haar afstond en daarmee tevens vijf andere zieke mensen hielp, ziet de toekomst voor Robin er weer anders uit. Na een zeer intensieve ziekenhuisperiode van bijna twee maanden is Robin nu thuis. Niet echt thuis, want haar thuis is op Curaçao, waar ze, net zoals haar broertje, nog steeds 'woont', maar ze is thuis bij haar moeder Yvonne van Diepen, die in Nederland in een huurwoning een thuis heeft gecreëerd voor haar twee dappere kinderen. Ze hopen tegen de zomer van 2014 weer terug te kunnen naar Curaçao om de draad van het 'gewone' leven weer op te pakken. Voor Robin is dat het allerbelangrijkste. Ze wil 'gewoon' zijn, net zoals alle andere kinderen van haar leeftijd.

Al vanaf haar eerste levensjaar kampt Robin met gezondheidsproblemen. Ze was veel moe en na diverse medische onderzoeken ontdekten de artsen een myleodysplasie waarmee zij erfelijk is belast. Haar broertje Mika heeft dit niet.

De eerste jaren werd geprobeerd om de ziekte te controleren met medicijnen en bloedtransfusies, maar uiteindelijk bleek dat niet genoeg te zijn. Robin vloog samen met haar moeder diverse keren naar Nederland om allerlei onderzoeken te ondergaan en de beste specialisten van het Wilhelmina-kinderziekenhuis in Utrecht bogen zich over de ziekte van Robin. Terug op Curaçao was er regelmatig contact met de artsen in Nederland en werd begin 2013 besloten om uiteindelijk toch een beenmergtransplantatie te doen. Gelukkig was al snel duidelijk dat Mika's beenmerg identiek is aan dat van Robin (iets wat zeer bijzonder is). Mika, toen tien jaar oud, zou als broertje de beste donor zijn om zijn beenmerg af te staan en natuurlijk was er voor hem geen enkele twijfel toen daar over werd gesproken.

Robin en Mika Jilesen, dertien en elf jaar oud.

Zusje helpen

Hij wilde zijn zusje helpen want door de transplantatie van zijn beenmerg zou zijn zusje beter kunnen worden. Het eerste wat hij vroeg toen hij hoorde dat hij de donor zou zijn: "Kan Robin dan straks net zo goed voetballen als ik?" In juli 2013 vlogen Robin, Mika en hun moeder naar Nederland. Er was voor hen een appartementje geregeld in de buurt van het ziekenhuis in Utrecht, zodat Yvonne dicht bij haar dochter kon zijn tijdens haar ziekenhuisverblijf en Mika ging bij een nichtje van Yvonne in huis in Haarlem. Daar zou hij ook naar school gaan. Een school voor Mika werd snel gevonden, maar voor Robin, die nog een maand moest wachten voordat ze zou worden opgenomen was er geen enkele school in Haarlem en omgeving die haar voor één maand wilde toelaten, omdat alle scholen vol zaten.

Gelukkig was er in Zandvoort wel een school die haar met open armen ontving en Robin kon zelfs nog mee op introductiekamp, voordat ze zeven weken in totale afzondering in een isolatiekamer een zeer intensief voortraject inging voordat de transplantatie kon plaatsvinden. Haar eigen beenmerg moest worden vernietigd door onder meer ATG en chemotherapie. Op het allerlaatste moment was er nog twijfel of Mika de donor zou worden omdat er wellicht ook een afwijking in zijn beenmerg zou zijn maar het geluk was aan hun zijde.

'We hebben 50 procent kans dat hij de donor is. Dus weer positief. Ik ga er gewoon vanuit dat hij de donor wordt. Dat moet gewoon lukken. Het zou echt zoveel fijner zijn, risico veel kleiner, de opnametijd korter en het herstel zal ook sneller gaan.' (uit het blog van moeder Yvonne van Diepen)

'Mika is de donor en dat was zoooooooo'n waanzinnig goed nieuws voor ons. Nu weten we gewoon zeker dat het allemaal goed gaat komen, al zal de weg naar het einde eentje zijn met veel hobbels. Het was zo lief om te zien dat Robin en Mika daar nog het meest blij om waren. Ook Mika, terwijl het voor hem ook allemaal behoorlijk spannend is, was hij toch heel erg opgelucht toen de dokter het aan ons vertelde. Mika staat gepland voor 10 september, ook hij moet helemaal gecheckt worden of hij echt wel gezond is. Dit doet een andere (onafhankelijke) arts, er komt een gesprek met de psycholoog, of hij het echt wel uit vrije wil doet en niet wordt gedwongen door ons. Hij wilde meteen meer zakgeld (haha), en ook zal er een kinderrechter aan te pas komen.'

In aanloop naar het moment van transplantatie vonden er kleinere onderzoeken plaats en gesprekken met de chirurg, anesthesist, kinderarts en een longarts die een longfunctie bij Robin uitvoerde. Yvonne is diep onder de indruk van het medische team en alle anderen die vanuit hun medische beroep betrokken zijn bij de behandeling van haar kinderen. Er moesten allerlei formulieren worden ingevuld, ook door Robin en Mika, waarin zij akkoord gingen met alle behandelingen en dat ze op de hoogte zouden zijn van de risico's van deze transplantatie.

om zijn zusje te redden

'Omdat Robin zelf ook moet tekenen werd haar nog een keer heel duidelijk verteld dat ze heel misselijk zal worden, haar haar zal verliezen, slijmvliesbeschadiging en op langere termijn een verminderde vruchtbaarheid zal hebben. En natuurlijk ook wat er mis kan gaan. We moeten dus als het ware het ziekenhuis een vrijbrief geven waarin we toestemming geven in de hele transplantatie en op de hoogte zijn van eventuele complicaties. Nog nooit heb ik zoveel moeite gehad om iets te moeten ondertekenen.'

Robin was zo dapper, schreef Yvonne in haar blog. Volgens haar komt dat omdat Robin duidelijk een doel voor ogen had. Ze is klaar met de situatie, ze wil gewoon zijn, beter zijn en zich weer fijn voelen in haar eigen lichaam. Robin had het grootste vertrouwen in de artsen en Yvonne merkte dat Robin minder heftig dan zijzelf omging met de risico's die er eventueel zouden zijn. De afdeling waar Robin een kamer kreeg was een steriele afdeling waarbij alles achter dichte deuren gebeurde. Als Robin eenmaal binnen zou zijn mocht ze er niet meer uit. Zeven weken lang. Yvonne mocht 24/7 bij haar dochter zijn. Ze mocht er zelfs blijven slapen, wel met kapje en een groene jas aan. De kamer was ingericht met een tv, internet en telefoon en Robin kreeg één uur per dag les. Een pedagogisch medewerker was er om, als Robin er zin in had, leuke dingen met haar te doen.

Voordat de chemo zou beginnen ging Robin al naar de kapper om een kort kapsel aan te meten. Dan zou de overgang naar een kaal hoofd minder groot zijn. Robin doneerde haar haar aan de stichting haarwensen die pruiken maakt van echt haar voor mensen die kaal zijn door ziektes. Op 1 oktober was het de grote dag. Er werd bij Mika beenmerg weggehaald en nadat het behandeld was werd het later op de dag bij Robin via een infuus ingebracht. Mika moest daarvoor onder narcose, maar hij mocht een dag later al naar huis. Er waren maar liefst vijf miljoen cellen bij hem weggehaald, zelfs zoveel dat de artsen toestemming vroegen zodat hier weer medicijnen voor maar liefst vijf andere mensen gemaakt kunnen worden. Het inbrengen van het beenmerg was hetzelfde als bij een bloedtransfusie maar wat een emoties brengt dit mee. Het begin van een nieuw leven voor Robin, dankzij haar jongere broer Mika.

En toen brak de tijd aan waarin iedereen alleen maar hoopte dat alles goed zou gaan. Na drie weken zou te zien moeten zijn of het nieuwe beenberg was aangeslagen. Het waren drie zware weken waarin Robin heel erg ziek was en bijna alleen maar sliep. In deze periode had ze veel pijn, kreeg ze voedsel binnen via een sonde, allerlei medicijnen, en ook verloor ze haar haar. maar ondanks alles was ze zo sterk en had ze maar één doel voor ogen... beter worden!

Yvonne sliep dagelijks bij haar, ze werd bijgestaan door zeer goede vriendinnen en familie. Twee vriendinnen mochten ook bij Robin komen zodat Yvonne af en toe even 'adem kon halen'. Ze heeft veel steun van haar ouders, die in Haarlem wonen en de oma van de kinderen op Curaçao, Trudy Jilesen en vrienden en kennissen. Ze houdt iedereen op de hoogte van de situatie via een blog en tussen de regels door leest iedereen de moed van een moeder die er alles voor doet om haar kinderen bij te staan bij deze transplantatie. Ze weet dat ze niet veel kan doen, behalve er 'zijn' en dat doet ze.

'Hoeveel ellende moet een kind doorstaan, maar ja het is wel belangrijk dat haar lichaam de juiste voedingsstoffen tot zich krijgt. Dus weer slikken en doorgaan.'

Toen de transplantatie plaatsvond was de vader van de kinderen, Dennis Jilesen, uit St. Maarten, waar hij woont, overgekomen. Hij was niet lang in Nederland en het afscheid was erg verdrietig.

'Donderdag was het afscheid alweer van Dennis en met name Mika was heel erg verdrietig... pfffff dat jongetje krijgt het ook voor zijn kiezen, ooit komt er een dag dat we allemaal terugkijken op een hele bijzondere periode waar we allemaal enorm veel voor hebben moeten inleveren maar hopelijk zal dat het allemaal dubbel en dwars waard zijn geweest.'

Na de transplantatie was de kritieke fase aangebroken. Robin was heel vatbaar voor infecties en virussen en er mocht niemand bij haar komen, behalve haar moeder, Mika en twee vriendinnen en het medisch behandelend personeel en de specialisten. Ze was echter heel sterk en maakte zich meer zorgen over haar broertje Mika dan over zichzelf.

'Dat is echt bijzonder, als Robin in het verleden haar teen stootte dan moest de hele wereld het weten en was het echt een groot drama. Hoe anders is het nu, ze maakt zich zorgen om iedereen in d'r naaste omgeving. Vond het heel erg om te zien hoe verdrietig Mika was en probeerde hem te troosten. Mooi hoor. ik heb inmiddels ook alweer een aantal nachten 'thuis' geslapen en ben gister zelfs even op en neer naar Bloemendaal geweest om Mika te knuffelen. Heerlijk.'

Na ongeveer drie weken waren de eerste cellen opgekomen en toen ging het snel. Robin voelde zich steeds beter naarmate haar weerstand groeide. Ze was echt doodziek geweest en niemand had durven dromen dat het zo snel zou gaan. De bloedwaarden stegen en haar weerstand ging omhoog. Robin mocht naar huis. Ze kon weer naar school weliswaar op afstand. Via het internet heeft ze dagelijks contact met school dankzij het zogenoemde 'klasgenootje' van KPN. Dit apparaat is ontwikkeld door KPN en stond in de klas (een soort reuze Iphone) en werd door Robin thuis bediend zodat ze contact kon houden met school en lessen kon volgen.

Het is inmiddels meer dan een maand geleden dat Robin uit het ziekenhuis is. Het gaat goed met haar. Ze woont inmiddels in Haarlem samen met Mika en haar moeder. Begin december werd het gezinnetje herenigd omdat er woonruimte in Haarlem gevonden was. Ze moet nog regelmatig naar het ziekenhuis in Utrecht voor allerlei controles en slikt nog allerlei medicijnen. Maar ze hoopt dat ze in het begin van het nieuwe jaar weer af en toe naar school mag. In de zomer van 2014 hopen Robin, Mika en Yvonne weer terug te komen naar Curaçao, om daar hun 'leven' weer op te pakken, want Curaçao is hun eiland en daar zijn ze thuis.

Beroemde schrijvers

Godfried Bomans, Simon Carmiggelt, Willem Frederik Hermans. Ze hebben - op zijn minst - drie dingen gemeen. Ze zijn alle drie dood; de eerste stierf in 1971, de tweede in 1987, de derde in 1995. Alle drie behoorden ze tijdens hun leven tot de meest succesvolle auteurs van Nederland. Ten derde: ze brachten alle drie een bezoek aan Curaçao: Carmiggelt in 1959, Bomans in 1965, Hermans in 1969. En wie weet hebben ze nóg iets gemeen: ze dreigen niet of nauwelijks meer gelezen te worden...

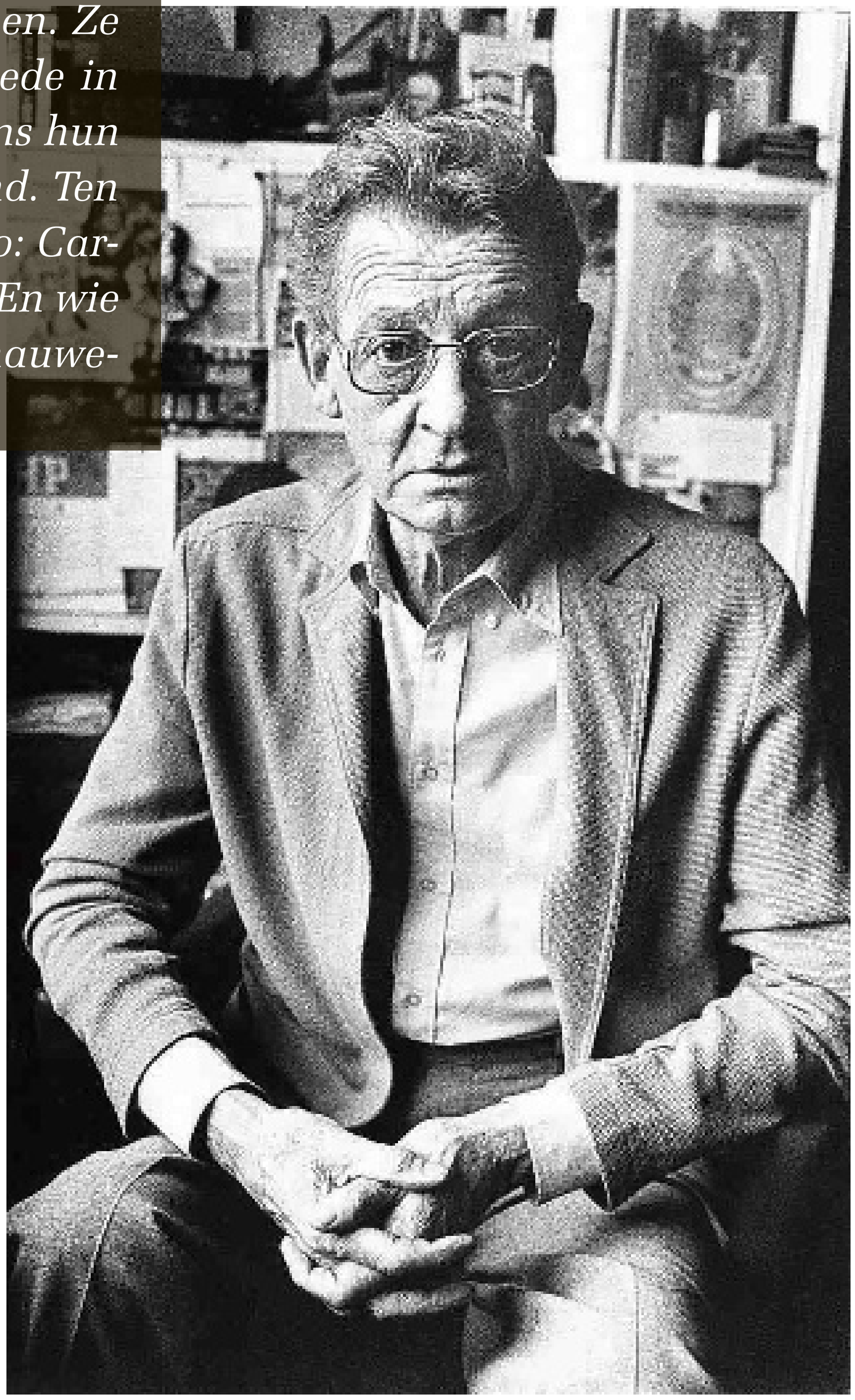
Simon Carmiggelt

Tekst: **Ko van Geemert**

Op Curaçao werd begin 1959 een comité gevormd dat als doelstelling had een oude traditie in ere te herstellen: het houden van een Boekenweek. Met behulp van de KLM konden Simon Carmiggelt en Leo Uittenbogaard (hoofdredacteur van het tijdschrift de Wereldkroniek) worden uitgenodigd om een aantal lezingen te houden. Getuige de Amigoe di Curaçao van die dagen werd het een succes: 'Dat er onder de aanwezigen velen waren, die voor de derde maal naar de heer Carmiggelt kwamen luisteren, getuigt wel van de buitengewone wijze waarop de spreker zijn gehoor weet te boeien.'

Campo

Hoewel Carmiggelt in 1913, precies honderd jaar geleden dus, in Den Haag werd geboren, was het toch een echte Amsterdamse schrijver. Vooral het Amsterdamse kroegleven wist hij als geen ander te typeren. Bij het opdoen van bruikbare ideeën moest wel het nodige genuttigd worden. Zoveel zelfs dat hij op dringend doktersadvies in 1978 radicaal stopte met drinken. Carmiggelt: 'Geheelonthouders hebben gelijk, alleen de drinkers weten waarom'. Later zei hij: 'Vroeger zag ik mijn vrienden in het café, nu in de apotheek.'

In 1940 debuteerde hij met Vijftig dwaasheden, maar hij werd toch vooral beroemd door zijn stukjes in het Amsterdamse dagblad Het Parool, de Kronkels, zoals hij ze noemde, columns (zoals dergelijke stukjes later gingen heten) vol humor en melancholie. Hij bundelde ze jaarlijks en schreef er meer dan 10.000. Ook las hij ze voor op de televisie, als een soort dagsluiting.

Toen Carmiggelt in 1959 Curaçao bezocht, was hij al een bekend auteur. In Het Parool deed hij in twee Kronkels verslag van het bezoek. In 'Geiten' (11 juli) meldt hij: 'Het is zéér heet in Willemstad, maar - zegt ieder tegen je - we hebben een fris briesje. Het waait inderdaad permanent, waardoor je haar de hele dag als een gordijn voor je ogen hangt. Door dat gordijn zie je een liefelijke stad met veel mooie, oude huizen en een uitermate bonte, gecompliceerde samenleving, waarvan je, als eenvoudig bezoeker, in het geheel niets begrijpt. Maar dat hoeft ook niet. Je kijkt maar.' Zijn eerste stukje, 'Alegro', 9 juli 1959, begint zo: 'Een curiositeit van Willemstad op Curaçao is het Campo Alegro.'

Godfried Bomans

Carmiggelt vergist zich en spreekt van 'alegro' in plaats van 'alegre'. Zijn volgende zin is dan begrijpelijk: 'De liefelijke naam roept associaties op met een muziekfestival, evenwel ten onrechte.' En hij vervolgt: 'Campo Alegro is namelijk een van de merkwaardigste monumenten van overheidszorg, welke mij ooit onder ogen kwam. (...) Daar niets mij te veel is als het er om gaat u voor te lichten, ben ik er een avondje naar toe geweest. De entree heeft iets van een postkantoor, met een loket, waarachter een ernstige kassier zit, aan wie we de dagelijkse cijns moeten afdragen. In de flauw verlichte straatjes van het kamp zitten ze - in alle mogelijke kleuren - op de stoelen voor hun huisjes.' Of hij ook een van de huisjes bezocht, vertelt het verhaal niet.

Het is niet overdreven te zeggen dat Carmiggelt, 'de meest getrouwde man van Nederland' en ontvanger van alle belangrijke literaire prijzen, lange tijd door jong en oud de sympathiekste man van Nederland werd gevonden.

Na zijn dood op 30 november 1987 wist hij echter nog voor enige ophef te zorgen. Schrijfster Renate Rubinstein onthulde in Mijn beter ik in 1991 postuum (ze was een jaar ervoor overleden), dat ze een geheime verhouding met Simon had gehad. Daarna werd het stil rond Carmiggelt.

Ter gelegenheid van zijn honderdste geboortedag (7 oktober jl) verschenen twee publicaties: Dwalen door Amsterdam met S. Carmiggelt en Gedundrukt, uitgegeven door Van Oorschot. Er wordt gewerkt aan een film over de affaire Simon-Renate.

Kerst 1965

Net als Carmiggelt werd ook Godfried Bomans honderd jaar geleden geboren, ook in Den Haag, op 2 maart 1913, hij was een half jaartje ouder dan Simon.

En ook hij schreef humoristische teksten, en ook hij werd een van de meest populaire schrijvers van het land. Verder verschilden de katholiek Bomans en de sociaaldemocraat Carmiggelt behoorlijk. Godfried Bomans bezocht Curaçao in 1965. Hij was door het Korps Mariniers gevraagd daar met kerst te komen spreken: 'Wie midden in december van een guur

in tropisch Nederland

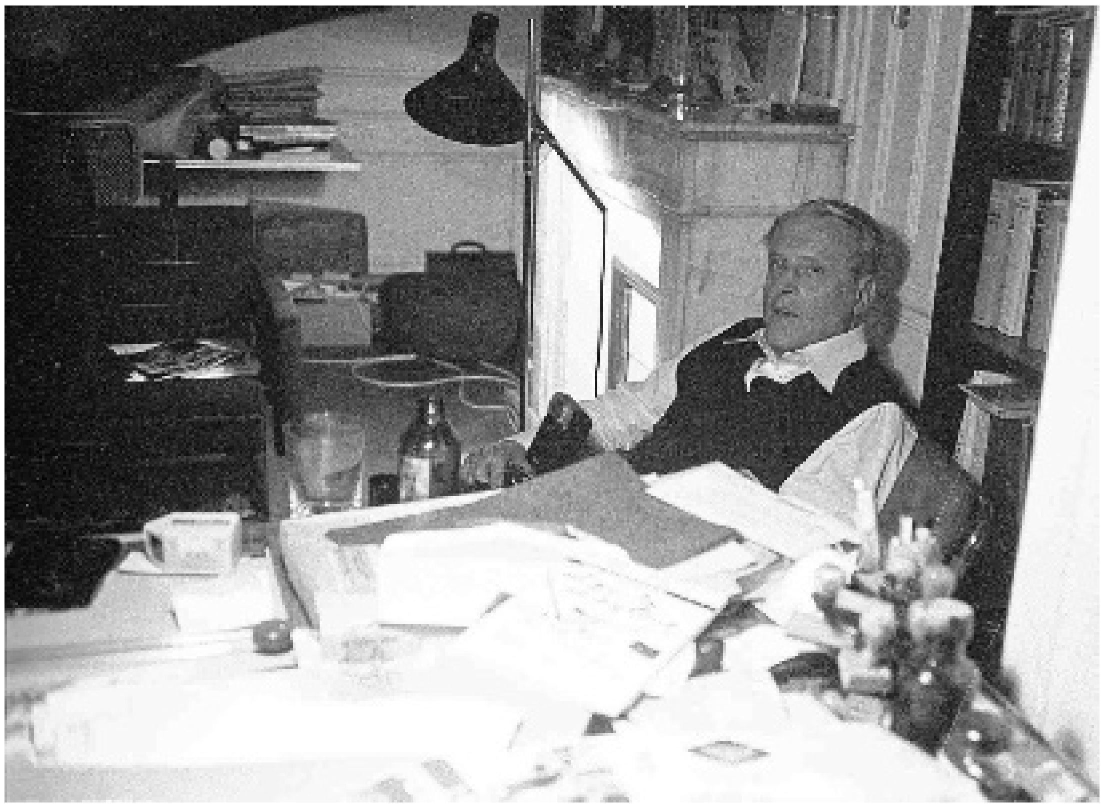

Willem Frederik Hermans

en verregend Schiphol opstijgt en dertien uur later in Curaçao uit de lucht naar beneden komt staat een ogenblik raar te kijken. Op zijn horloge is het half 4 ‘s nachts, maar de mensen die hem afhalen verkeren in de zonderlinge mening, dat het kwart over 9 ‘s avonds is. Ook schijnen zij niet te weten, dat het hartje winter is en snellen hem in hun ondergoed roekeloos tegemoet.’ (‘Kerstmis in de tropen’, De Telegraaf, 11 december 1965). Ook leest Bomans nog wat kerstsprookjes voor in een kerk waar ‘twee kerstbomen ter weerszijden van de spreker in de wind (stonden) te wiegen. Ze waren bestrooid met sneeuw, die niet smelten kon.’

Bomans was vele jaren de meest gelezen schrijver van Nederland, maar kreeg tijdens zijn leven weinig officiële erkenning, in ieder geval niet in de vorm van een literaire prijs. Hij heeft meer dan 60 boeken en vele andere geschriften op zijn naam staan. Door zijn humoristisch optreden op radio en televisie werd hij een mediapersoonlijkheid, voor die tijd een nieuw fenomeen. In 1971 verbleef Bomans, op uitnodiging van de omroepen VARA en AVRO, een week alleen op het onbewoonde waddeneiland Rottumerplaat. Hij maakte er dagelijkse radioverslagen, getiteld ‘Alleen op een eiland’. Het primitieve verblijf lag hem niet; vrijwel zeker deed het zijn gezondheid geen goed.

Godfried Bomans stierf op 22 december 1971 op 58-jarige leeftijd aan een hartaanval en werd op kerstavond begraven in Bloemendaal.

Vanaf 2006 kent men in Nederland de campagne Nederland Leest. Telkens wordt dan een belangrijk boek in de schijnwerpers gezet; leden van de bibliotheek kunnen een exemplaar van zo’n boek gratis komen ophalen. De eerste keer ging het om Dubbelspel (1973) van Frank Martinus Arion. Dit jaar viel de keuze op Erik of het klein insectenboek (1941) van Godfried Bomans.

Zwarte Piet

Evenals een flink aantal andere kunstenaars in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw kwam W.F. Hermans naar Curaçao op initiatief van de Sticusa: de Stichting voor Culturele Samenwerking tussen Nederland, Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen. In 1989 werd de stichting na een periode van geruzie en gedoe opgeheven. Maar twintig jaar daarvoor was de Sticusa nog springlevend.

Discussies over Zwarte Piet vonden ook toen al plaats, zo lezen we in de laatste resten tropisch Nederland uit 1969, waarin Hermans verslag doet van zijn reis. Hij bezoekt een teach-in in Willemstad, met onder anderen als een van de hoofddebaters de auteur Guillermo Rosario, waar de vraag gesteld wordt: ‘Waarom is Sinterklaas nooit zwart en Zwarte Piet nooit wit? Dat is discriminatie!’

Hermans, tot wie deze vraag gericht wordt, zegt dat de rol van Zwarte Piet helemaal geen oneervolle is: hij dreigt met in de zak stoppen, maar heeft dat nog nooit gedaan, hij deelt snoepgoed uit, hij imponeert de kinderen minder dan autoritaire Sinterklaas.

Hermans: ‘Een donkerhuidige beeldhouwer (…) zegt nu: “Als ik de heer Hermans goed begrijp, staat hij hier het kolonialisme te bewonderen”.’ Hermans verklaart dat hij niets bewondert, maar dat er zonder kolonialisme geen Antillianen zouden bestaan, alleen een paar indianen. Waarop de beeldhouwer een analogie ontdekt in de geschiedenis: ‘Zonder Spanjaarden zouden er geen Hollanders bestaan hebben, maar Batavieren’. Hermans geeft hem groot gelijk, maar voegt daaraan toe dat dit niet iets is waar de Hollanders nog veel over nakaarten. ‘Overigens’, legt Hermans uit, ‘was Sinterklaas bisschop van Myra, een stad in Turkije en is Zwarte Piet dus hoogstwaarschijnlijk geen neger geweest, maar een Turk.’

Schoolmeestersbloed

Politiek activist Stanley Brown, volgens Hermans ‘een onderwijzer die door de een als provo gekarakteriseerd wordt en door de ander als anarchist (…) heeft een witte huid en blauwe ogen. Hij zegt dingen tegen en over negers, die een Nederlander niet over zijn lippen zou kunnen krijgen, zelfs als zou hij ze verzinnen. Want Brown wordt geaccepteerd als een van de hunnen, dat is duidelijk. (…) Met andere woorden: Brown behandelt zonder het misschien te weten of te willen, iedereen (zoals Rosario) als een klein kind, een kind uit zijn klasje - het schoolmeestersbloed verloochent zich nooit.’

Aldus Hermans in 1969, een paar maanden voor 30 mei.

Hij blijkt trouwens toch wel begrip te hebben voor de kritiek op het Sinterklaasfeest: ‘Ik geloof niet dat het allemaal verbeelding is, wanneer de negers denken dat deze folklore in stand gehouden wordt om hen iets te laten voelen.’

Ik heb altijd gelijk

De in 1921 geboren Willem Frederik Hermans was fysisch geograaf, maar vooral schrijver; hij debuteerde met Conserve (1947). In 1971 vestigde hij zich als fulltime schrijver in Parijs. In dat jaar werd hem de grootste literaire prijs van Nederland toegekend, de P.C. Hooftprijs, die hij weigerde wegens een tikfout van de minister. Die had namelijk per ongeluk gemeld dat de prijs 18.000 gulden bedroeg in plaats van 8.000. Hermans: ‘Excellentie, Het culturele leven is vol gevaren en niet gemakkelijk. Niet alleen is het voor een typist niet gemakkelijk geen tikfouten te maken, blijkbaar is het zelfs voor een minister niet gemakkelijk altijd precies te weten wat hij ondertekent. Men kan nauwelijks verwachten dat een schrijver zich bijzonder vereerd zal voelen wanneer hij bekroond wordt door een minister wiens handtekening van de ene op de andere ƒ 10.000,- in waarde daalt. Ik heb daarom besloten geen prijs te aanvaarden. Met verschuldigde hoogachting, Willem Frederik Hermans.’

Hij raakte vaak in conflicten verzeild. In 1951 werd hij al voor de rechter gedaagd vanwege mogelijk opzettelijke belediging in de volgende passage waarin de hoofdpersoon van de roman - Ik heb altijd gelijk - het woord voert: ‘De katholieken! Dat is het meest schunnige, belazerde, onderkruiperige, besodemieterde deel van ons volk! Maar die naaien er op los! Die planten zich voort! Als konijnen, ratten, vlooien, luizen. Die emigreren niet! Die blijven wel zitten in Brabant en Limburg met puisten op hun wangen en rotte kiezen van het ouwels vreten!’ Hermans sprak zelf de pleitrede uit. Vrijspraak volgde.

Als gevreesd polemist, hij paarde een scherpe argumentatie aan een groot gevoel voor humor en sarcasme, had hij felle voor- en tegenstanders. Hij overleed in 1995.

Vorig jaar was de actie Nederland Leest gewijd aan zijn oorlogsroman De donkere kamer van Damokles uit 1958, een van z’n beste werken. En vorige maand publiceerde Willem Otterspeer het eerste deel van zijn Hermans-biografie: De mislukkingskunstenaar.

Debuut Ronny Lobo

'Doortastend en terughoudend'

Architect Ronny Lobo debuteerde met 'Bouwen op Drijfzand', een roman over architectuur, de Caribische samenleving en de liefde.

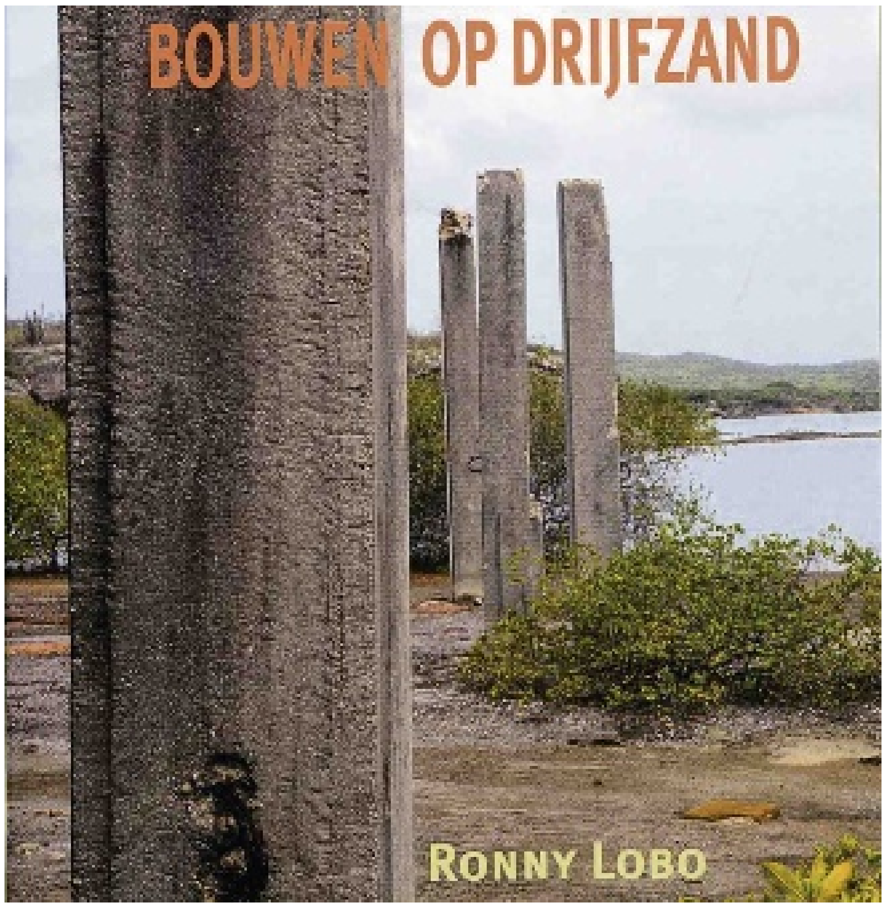

Tekst: **Otti Thomas**

De voortgang bij de bouw van twee huizen compenseren de besluiteloosheid van hoofdpersoon Kenzo in de liefde.

Een architect bouwt niet zozeer huizen of andere gebouwen, maar verwezenlijkt dromen. Dromen van opdrachtgevers en evenzeer eigen dromen. Dit is zeker het geval in 'Bouwen op Drijfzand', het debuut van Ronny Lobo. Zijn ervaringen als architect vormen de basis voor het boek, waarin hoofdpersoon Kenzo Schmidt huizen ontwerpt voor een getrouwd en een ongetrouwd stel.
Het verhaal heeft veel vaart, want het is grotendeels opgebouwd uit de contacten die Kenzo als vertellende ik-persoon heeft met zijn opdrachtgevers. Uitgebreide achtergrondinformatie over de twee eilanden, verhandelingen over de geschiedenis van de hoofdpersonen, een uitleg over het vak van architect of een vooruitblik op toekomstige ontwikkelingen zijn er niet. De lezer leert gelijktijdig met Kenzo de personages kennen. Onderhandelingen met het echtpaar Paul en Heidi Michel maken duidelijk dat de man streeft naar besparingen, terwijl zijn vrouw vooral een mooi huis wil. Uit de gesprekken en een zeiltochtje met Roy Goodweather blijkt hoeveel liefde deze opdrachtgever heeft voor de eenvoud van de natuur. En dan zijn er natuurlijk de momenten met Goodweathers vriendin Karin Oei, op wie Kenzo verliefd wordt.
De keuze voor een ik-persoon werkt vooral goed als Lobo zijn hoofdpersoon zijn liefde voor de architectuur en de natuur laat delen.
Anders dan de tekst op de achterflap doet vermoeden, is de keuze tussen het behoud van de natuur en de gewenste luxe van de klant in het boek niet prominent aanwezig. Die afweging moet des te meer gemaakt worden als het gaat om de bouw en inrichting; de afmetingen van de kamers, de kleur van tegels en de stijl van de meubels.
"De kunst was om je zo snel mogelijk in te leven in de gekste wensen van een opdrachtgever. Soms kwamen er toch creatieve oplossingen uit. Een letterlijke verwerking van hun ideeën kon tot de ergste kitsch leiden. Zoals een geïsoleerd vijvertje in de voortuin met daarover een bruggetje, dan van nergens naar nergens leidde. Met daaromheen kaboutertjes en eendjes."

Liefde voor bouwproces

Lobo laat via zijn alter ego merken hoeveel liefde hij heeft voor het bouwproces. Bijvoorbeeld als Kenzo vol verbazing toekijkt bij het aanbrengen van de dakpannen. "Met open mond keek ik toe. (...) De man bij de pallet jongleerde de pannen naar de luchtacrobaat op het dak. Die ving ze op en legde ze direct op hun plaats. De snelheid waarmee ze dat deden had meer weg van tennissen dan van dakdekken."
Diezelfde bewondering blijkt ook tijdens een inspectie van het huis in aanbouw. "Terwijl ik al wandelend door de woonkamer naar boven keek, bleef mijn rechtervoet ergens achter haken waardoor ik bijna viel. Met moeite kon ik me tegen een ruwe muur staande houden. Toen ik naar beneden keek, zag ik dat ik gestruikeld was over een rood bekrijt touwtje dat pal over de vloer gespannen was." De rode touwtjes zijn door het hele huis gespannen. De aannemer legt desgevraagd uit dat de touwtjes gebruikt worden om het pleisterwerk waterpas en haaks aan te brengen. Niet alleen per ruimte, maar ook ten opzichte van alle andere ruimtes in het huis.
"Ik kon mijn ogen en oren niet geloven. Tijdens mijn hele bouwkundige loopbaan op alle eilanden van de Nederlandse Antillen was ik nooit eerder deze precisie tegengekomen", denkt Kenzo.
Waar deze fragmenten het hoofdpersonage tot leven wekken, zijn het de dialogen die de andere personages tot mensen van vlees en bloed maken, aangevuld met de gedachten en gevoelens die Kenzo vervolgens met de lezer deelt. "Het was verhelderend om het grote verschil in achtergrond tussen Paul en Heidi te kennen. Paul, een verwende jongen die niets tekort kwam, en Heidi, een bedeesd meisje dat zich niet zomaar tegen iedereen uitte", denkt hij na een ontmoeting met het echtpaar uit Nederland. Roy Goodweather leert hij echt kennen tijdens een uitstapje op zijn zeilboot. "Bij Roy was de behoefte aan luxe niet ontwikkeld. Hij vroeg zich steeds af waarom bepaalde ruimten zo groot moesten zijn. Op zijn zeiljacht was alles klein en toch was het geschikt om in te wonen, eten, douchen en zelfs om de liefde in te bedrijven (...)."

> Een architect bouwt niet, hij verwezenlijkt dromen

Seksscènes

Het personage dat te weinig uit de verf komt, is Karin Oei, die nota bene een cruciale rol speelt als de vrouw op wie Kenzo verliefd wordt. Hoewel vanaf de eerste pagina duidelijk is dat ze voor elkaar zullen vallen, lijkt het desbetreffende moment vrij willekeurig, omdat er weinig ontwikkeling in hun relatie lijkt te zitten. Het zijn de gedachten van de hoofdpersoon die hier juist vertragend werken en zelfs voor een gevoel van herhaling zorgen. Ook tijdens de seksscènes analyseert Kenzo te veel. Op een regel als: "Voor ik me verder tegen haar verleiding kon verzetten, lagen we in het zand", volgt een regel als "Onze lichamen lieten zich gaan alsof ze al langere tijd smachtten naar dit verboden moment." Plastisch is een omschrijving als "Ze beklom mij en met haar handen greep ze mijn gezicht vast en begon me te kussen, te bijten, te likken." Maar dan volgt weer een gedachte: "Ongelooflijk hoe gevoelig mannentepels kunnen worden op zo'n moment."
Ook de gedachten die Kenzo voor en na elke ontmoeting met Karin heeft, halen de vaart uit het verhaal. Hun hele relatie is ondanks alle passie ingekaderd door twijfel. Aanvankelijk weet Kenzo zich geen raad met gevoelens van verliefdheid en voelt hij zich schuldig dat hij zijn zakelijke belangen niet kan scheiden van zijn persoonlijke verlangens. Vervolgens twijfelt hij of de gevoelens die Karin voor hem heeft wel echt zijn als hij vermoedt dat ze behalve hemzelf nog een andere minnaar heeft.
Waar gedachten en gesprekken voldoen om de andere personages te leren kennen, blijft Karin hierdoor enigszins in de mist hangen. De besluiteloosheid en terughoudendheid van Kenzo maken hem bovendien niet sympathieker.

Toch indrukwekkend

Als architect is Kenzo een stuk doortastender en het kost de lezer weinig moeite om zich in te beelden hoe beide huizen langzaam realiteit worden. "Bij elke muur die werd opgetrokken, sloot een ruimte zich af van buiten. Maar tegelijkertijd kreeg de ruimte een andere relatie met buiten, door de grote raamvensters die als een soort passe-partout de omgeving inkaderden."

Mede dankzij deze fragmenten en orkaan Ivan die aan het einde voor een onverwachte ontwikkeling zorgt, is 'Bouwen op Drijfzand' toch een indrukwekkend debuut.

De presentatie door Lobo van zijn boek in september in Amsterdam, georganiseerd door In de Knipscheer.

Leesvoer.

Sùr Virginia met de ondertitel Dios, Amor i Próhimo is het resultaat van een openhartig interview van Valdemar Marcha met Zuster Virginia Bernabela er haar roeping en haar liefde voor Bonaire.

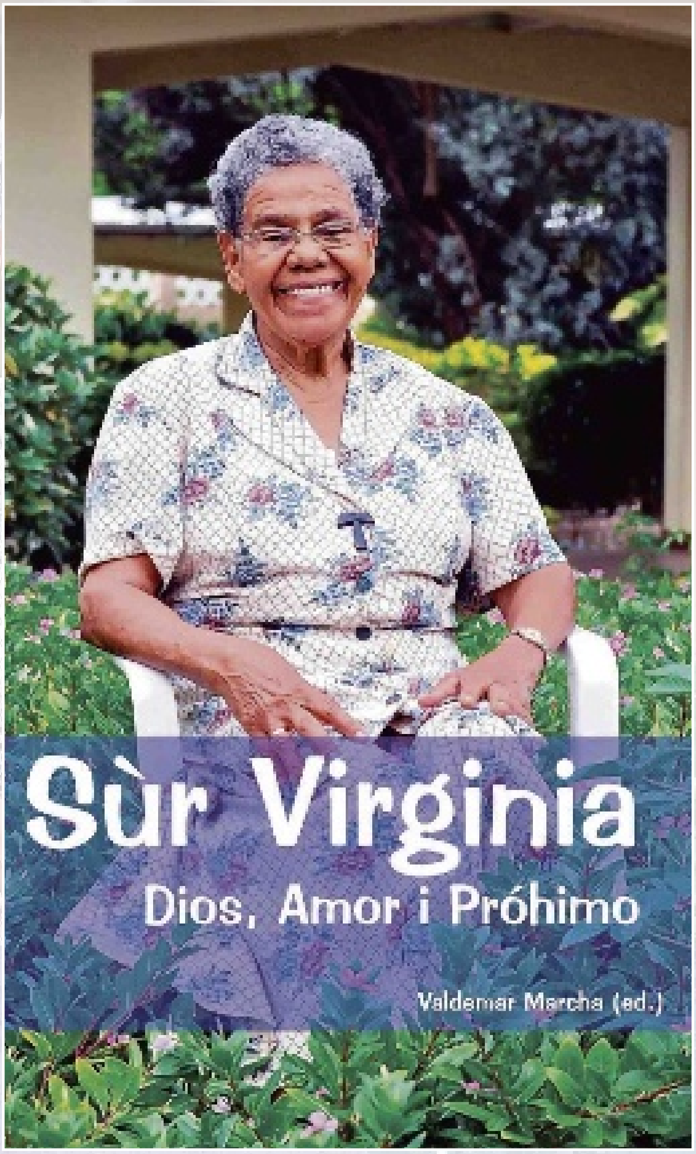

Zuster Virginia Bernabela, werd op 11 juli 1933 geboren in Rincon te Bonaire. Op 19 januari 1954 deed zuster Virginia haar intrede bij de Zusters Franciscanessen van Mariadal te Roosendaal in Nederland. Op 6 januari 1959 verbond zij zich voor het leven aan de congregatie.

In de congregatie kreeg zij een belangrijke taak als lid en later overste van het Regionaal Bestuur van de Congregatie op de Antillen. Vanaf 1998 woont en werkt zuster Virginia op Curaçao, eerst als regionaal overste en na die periode ging ze bejaarden bezoeken in NosLanterno en deed ook eenvoudige pastorale activiteiten. Ook na haar pensionering is ze actief betrokken gebleven bij de maatschappij.

Zuster Virginia is een religieuze die heel bewust in het leven staat en God en medemensen van harte wil dienen. Alhoewel zuster Virginia vele jaren buiten Bonaire heeft gewoond is zij toch in hart en nieren Bonairiaanse gebleven. De kleur van haar ogen en de klank van haar stem veranderen wanneer zij aan Bonaire denkt en gebeurtenissen en verhalen vertelt over haar geliefde geboorte-eiland.

Het boek is uitgegeven door Caribpublishing en verkrijgbaar is bij de lokale boekhandel. Het boek telt 72 pagina's en kost 25 gulden.

Ars Poëtica.

Laat iemand waden

Laat iemand de houding
van een flamingo aannemen.

Laat iemand de houding
van een zich voedende flamingo

Langzaam aannemen.
En laat iemand waden door

Ondiep water, laat iemand
waden zoals alleen een ruiende

Flamingo dat kan. Ja, laat iemand
slapen op 1 lila poot, met de kop

Op de rug ter ruste, met de kop
tussen roze, karmijnrode vleugels.

Antoine de Kom

Tropen, Querido 1991

Letra

Quito Nicolaas

De Arubaanse auteur Quito Nicolaas publiceerde een nieuwe roman Sombra di Recuerdo (Schaduw der Herinneringen), die zowel op Aruba als in het Nederlandse Almere - waar de auteur woont - het afgelopen jaar veel aandacht heeft gekregen. Overal boekpresentaties en voordrachten, ook voor de scholieren van het Filomena College in San Nicolas dat de achtergrond van het boek vormt. Eerder publiceerde hij Bos pa Planta, Atardi di Antaño, Gerede Twijfels, Verborgen Leegte.

Deze nieuwe roman vertelt het verhaal van vier vrienden, een leraar, een journalist, een antropoloog en een socioloog die samen en individueel terugblikken op belangrijke gebeurtenissen uit voorbijgaande jaren die voor hun leven bepalend waren. Ze vertellen elkaar geheimen en leggen elkaar als het ware verantwoording af voor wat zij deden. Interessant zijn de filmherinneringen van films van Fellini, Pasolini en, aan het einde, van The Graduate die een belangrijke rol in hun bewustwordingsproces spelen.

Tijdens een van de presentaties hield cultureel antropoloog Francio Guadeloupe een voordracht over de vraag Wat delen wij? Daarin stelde hij: "Quito's boeken zijn een samenkomst van histoire en memoire waarbij hij ons uitnodigt om onszelf te aanschouwen als wereldburgers."

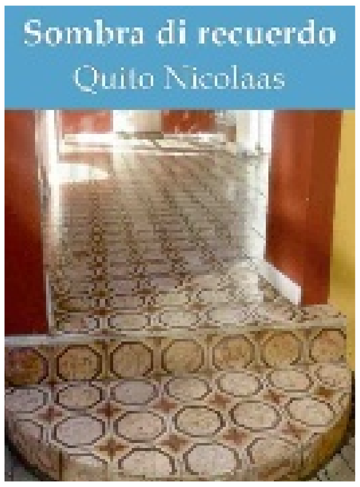

"Wat Quito ons wil vertellen is dat wij sinds 1492 een leven met elkaar delen. Wij leven na de reconquista die de Moren verdreef uit Spanje en de vervolging van Joden deed intensiveren. Wij leven na de bijna volledige uitroeiing van de Arawakken, Cariben en Tainos in het Caribische gebied. Wij leven na de proletarisering van arme witten. Wij leven na de systematische onderdrukking van Afrikanen en later van Aziatische contractarbeiders. Dit alles en nog meer gaf vaart aan Westers imperialisme en de strijd tegen onrechtvaardigheid, de WIC en de VOC en de antikoloniale strijd, waardoor alle continentale civilisaties verstrengeld raakten en waardoor we vandaag de dag leven in een trans-Atlantisch Koninkrijk. Dit is wat wij delen! Wij zijn de erfgenamen van dit planetaire proces." "Van daaruit, vanuit dit verleden, vloeit het vraagstuk van de 21e eeuw, onze culturele diversiteit voort. Dit vraagstuk behelst twee uitdagingen: Hoe kunnen we onze cultuur waarderen op een manier dat we die van anderen ook koesteren? En ten tweede: Hoe kunnen we ons individuele pad bewandelen op een manier dat we tevens kritisch solidair zijn met de leden van de gemeenschappen waar we deel van uitmaken?"

Guadeloupe besloot met de vraag welke clues er in Quito Nicolaas' nieuwe boek te vinden zijn om deze uitdagingen aan te gaan. Welke zijn de Sombras di Recuerdo die ons behulpzaam kunnen zijn bij dit bewustwordingsproces? Een vraag die een uitnodiging betekent om de roman te lezen.

Volle maag dankzij Shimuruku

‘De berg, de armoede, de honger’

Dylan, Cherisse en Ayanella van groep twee hebben een volle maag. Ze schrapen de laatste rijstkorrels uit hun kommetje. Vandaag hebben ze ook nog spareribs. En fruit. De hulpmoeders Reila en Chriselda staan klaar om voor de volgende groep eten op te scheppen. De warme maaltijd is voor sommige leerlingen van het Kolegio Dodo Palm een aanvulling op het dagelijkse dieet. Maar Ayanella heeft thuis nog niets gegeten; zij kwam op school met een lege maag.

Tekst: **Dick Drayer**

Ayanella is een van de 120 leerlingen van Dodo Palm die elke dag een ontbijt en een warme maaltijd krijgen. Die wordt betaald door de stichting Shimaruku. Een kleine geldschieter die ooit opgericht is vanuit een initiatief van de echtgenotes van de Rotary op Curaçao, het zogenaamde Inner Wheel.

De stichting brengt het geld bij elkaar dat nodig is om een groot deel van de schoolkinderen van Seru Fortuna een volle buik te geven als ze op school aankomen en als ze ‘s middags weer naar huis toe gaan.

Voedselproject sinds 1996

Het voedselproject bestaat al sinds 1996. Het toenmalige hoofd van de school, Hayes Nicholls, zag steeds meer kinderen met een lege maag op school komen. Met geld van het Amerikaanse consulaat organiseerde hij een warme maaltijd voor een deel van de kinderen op school. Nicholls trommelde de hulpmoeders bij elkaar en kort daarna stonden die om zeven uur in de keuken voor een ontbijt en om twaalf uur een warme prak.

“Met een lege maag kan je moeilijk de lessen volgen”, zegt de inmiddels gepensioneerde Nicholls. “En een kans dat mijn kinderen thuis iets te eten krijgen, was destijds uitermate klein. Is eigenlijk nog steeds zo. Ik had het geluk dat ik destijds een lezing hield bij de Rotary. In de zaal zat de Amerikaanse consul van toen, Bernard Woertz. Hij hoorde mijn verhaal over Seru Fortuna aan en besloot te helpen; hij had al iets gedaan met voedselhulp in New York, de Bronx. Een actieve man bovendien, grondlegger van de International School op Curaçao.”

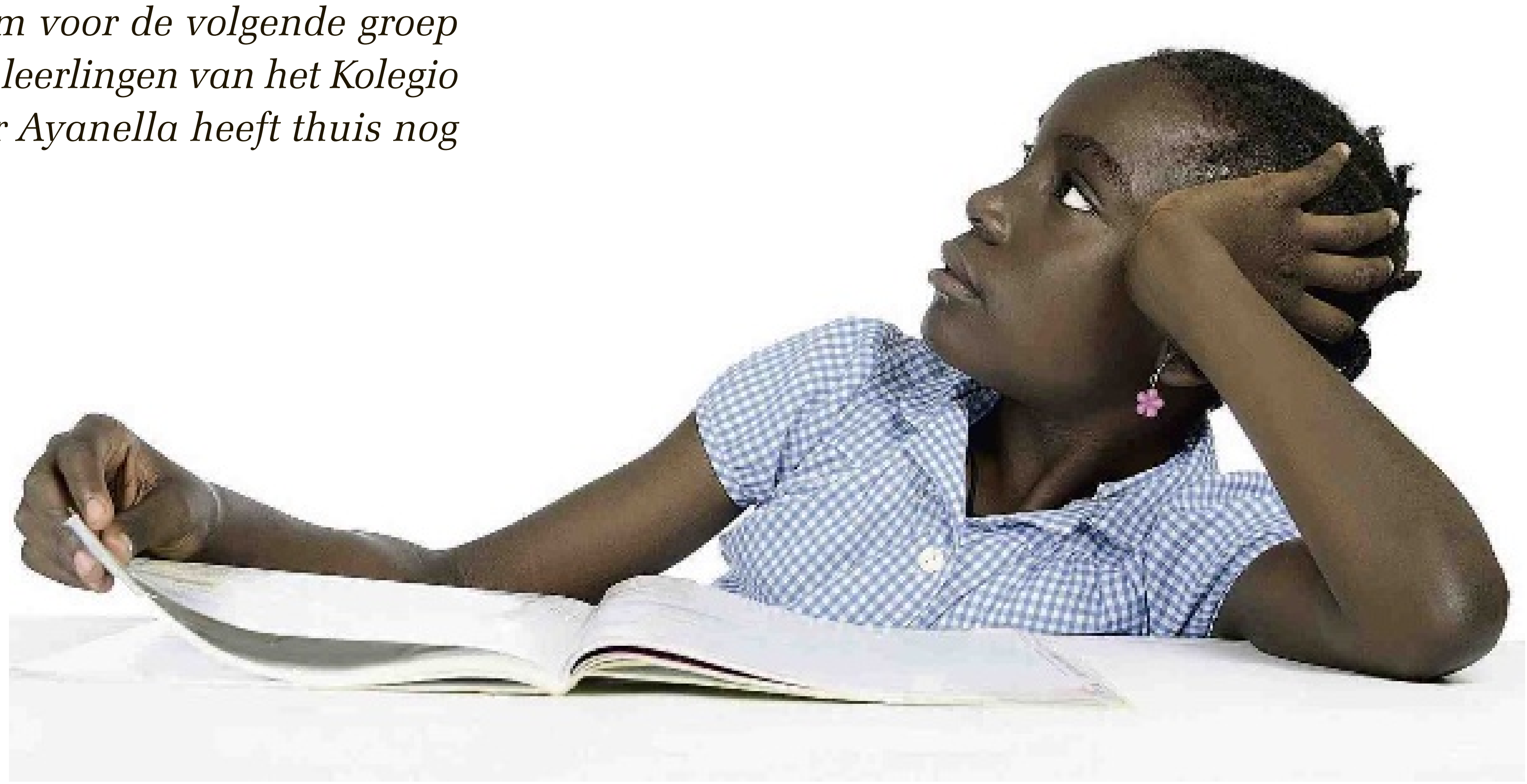

Een gevulde maag is cruciaal voor de concentratie.

In de beginjaren van het schoolvoedselprogramma was het vallen en opstaan. Er was niet voldoende geld om iedereen eten te geven. Bovendien vertrok consul Woertz twee jaar later van de ene op de andere dag, zodat Nicholls weer met lege handen stond. “Toen is de Inner Wheel Club bijgesprongen, in 1997 was dat. Vanaf dat moment is het voedselproject nooit meer in gevaar gekomen. Sterker: het is zelfs uitgebreid.”

> ‘Ze denkt: Als ik zwanger ben, blijft ie om voor me te zorgen. Niet dus’

Ivonne Christiaan van de stichting Shimaruku kan het zich goed herinneren. Ze was destijds bestuurslid bij Inner Wheel. “Wij namen het over van de stichting Helping Hands van het Amerikaanse consulaat. Drie keer per week fruit. We kwamen vaak op de berg en zagen hoe erg het daar was. Kinderen die echt honger hadden; de GGD kwam daar ook drie keer per jaar. We hebben toen een fundraising gedaan, waardoor we konden beginnen. Initieel voor zestig kinderen. Moeders uit de buurt werden opgeleid in het Avila hotel om te leren koken voor grote groepen.”

Veel te geven

Voor de Inner Wheel Club was het project zwaar, ook financieel. “Je praat toch al gauw over 25.000 gulden per jaar, in die tijd”, zegt Christiaan. “Het verzorgen van maaltijden is geen eenmalige gebeurtenis. Na twee jaar besloten we om het anders aan te gaan pakken. Als je eenmaal zoiets begint, kan je niet na een jaar stoppen. We hebben toen de stichting Shimaruku opgericht. Ik vind de naam wel toepasselijk: de shimaruku is een kleine vrucht met heel veel vitamine C. Wij zijn ook klein, maar we hopen veel te geven.”

Christiaan zegt erg geschrokken te zijn, toen ze voor het eerst op de berg kwam. “Ik schrok, ik kende wel armoede, maar zo erg als daar, had ik niet eerder gezien. In de vakanties kwamen we ook wel daar om eten te brengen. We zagen toen kinderen die niet naar school gaan en die geef je dan net als de anderen te eten. Zit er zo’n moeder bij, die óók niet gegeten heeft! Heel pijnlijk. De ellende is groter dan wij met ons voedselprogramma aankunnen. We kwamen er toen ook achter dat ons programma voor zestig kinderen betekende dat 60 andere kinderen niets kregen. Die gingen huilend met een lege maag naar huis. Shimaruku heeft toen besloten om het voedselprogramma uit te breiden naar de hele school. En dat gebeurt tot op de dag van vandaag”, zegt Christiaan.

Hayes Nicholls runde bijna 25 jaar de school als directeur met hartstocht en passie, maar met de wijk heeft hij een haat/liefde-verhouding. “De nieuwbouwwijk op de berg is bijna 40 jaar oud. Een probleemwijk vanaf het eerste uur. De huizen staan er boven op elkaar en worden vrijwel uitsluitend bewoond door eenoudergezinnen met veel kinderen. Jams noem ik die: jonge alleenstaande moeders. Die laten zich gemakkelijk beet nemen door een of andere vent. Zo’n man stapt uit de bus, blijft een tijdje hangen en dan denkt ze ‘als ik zwanger ben, blijft-ie om voor me te zorgen’. Niet dus. Na drie, vier maanden is-ie er vandoor. En die kinderen komen terecht in de criminaliteit. Kinderen van gespleten gezinnen. Moeder moet het huis uit om de eindjes aan elkaar te knopen, komt pas laat thuis en heeft dan geen puf meer om haar eigen kinderen op te voeden.”

> ‘We hopen nog steeds op het verlossende telefoontje’

Nicholls is nog steeds actief in de buurt. Zijn stek is het buurthuis, sentro di bario Seru Fortuna. Hij heeft goede contacten met Gregory Elias, al 24 jaar. “Gregory helpt me nu om het buurthuis te verbouwen. Buurtcentra zijn cruciaal om wijkproblemen aan te pakken. Kijk naar Koraal Specht. De wijk staat volop in het nieuws vanwege de moord op Helmin Wiels. In die wijk is geen sterk buurthuis met een sterke leider. Iemand die de jongens kent, iemand waar ze tegen op kijken, die ze respecteren.”

> ‘Buurtcentra zijn cruciaal om wijkproblemen aan te pakken’

Je hebt leiders nodig

“Souax is zo’n wijk waar het wel goed gaat. Daar zit Juny Sluis, directeur van het Bureau voor Intellectual Property. Hij doet daar goed werk, neemt de leiding. Rooi Santu, nog zo’n wijk waar het goed gaat. Daar doet de familie Suarez het buurtwerk. Mensen uit de wereld van het onderwijs en bankwezen, geboren en getogen in de wijk. Kenneth Valpoort in Wishi/Marchena. Nog zo’n leider die het voortouw neemt. Die mensen heb je nodig.”

Hoe breedvoerig hij anderen in het zonnetje zet, zo bescheiden is Nicholls over zijn eigen bijdrage. Vorig jaar kreeg hij voor zijn werk het Kruis van Verdienste, het Krus di Mérito uitgereikt, de hoogst haalbare onderscheiding van Curaçao. “Ïk kreeg in Seru Fortuna veel steun van Mando Davelaar als ik iets moest organiseren. Hij was de woordvoerder bij de politie, voordat Reggie Huggins kwam. Met hem kon je snel zaken regelen, zodat je de problemen voor was. Nu is het moeilijker. De problemen van het eiland zijn ook groter nu. De armoede in de wijk is verbijsterend, schrijnend. Erger dan voorheen”, zegt Nicholls. “Er wordt niet geregeerd. We hebben elke zes maanden een nieuwe regering; oppositie en coalitie bekvechten met elkaar. Sinds 19 oktober heb ik geen enkele politicus meer gezien in de wijk. Van hen hoef je ook niets te verwachten. Die lieten hun gezicht zien voor de verkiezingen: deelden ze verf uit aan de mensen om hun huis te schilderen, kochten schoenen voor de kinderen die zonder zaten. En nu?” Nichols is niet kwaad, maar verontwaardigd.

Mensen die wonen op de berg hebben weinig kans zegt Ivonne Christiaan. “Als je werk zoekt en je zegt dat je van Seru Fortuna komt, kan je het schudden. De wijk heeft een slechte naam. Heel vaak schrijven jongeren zich bij een oom of tante in buiten de wijk; dat vergroot je kans op werk. Stichting Shimaruku heeft een keer op verzoek van Nicholls negen jongeren op rijles gestuurd, zodat ze een busje kunnen besturen. Dan konden ze voor bedrijven als chauffeur aan de slag. Nou, dat heeft jaren geduurd, voordat zij aan de slag konden. Omdat ze uit Seru Fortuna kwamen.”

Shimaruku is vanwege de sociale problemen ook andere projecten begonnen. “De mensen komen moeilijk de berg af, zitten daar in een fysiek isolement. Hebben ook nauwelijks geld om weg te komen”, zegt Christiaan. “Als ze naar een dokter moeten, begint het probleem al; die is er namelijk niet op de berg. Wij hebben toen als stichting de koppen bij elkaar gestoken en zijn een sportproject begonnen. Twee grote sponsors hebben zich voor vier jaar gecommitteerd aan dit project voor 40.000 gulden per jaar. Daarvoor rijdt er nu een busje met een van die opgeleide chauffeurs; die rijdt 11 kinderen per rit naar het sportveld. En in de ochtenduren dient dat busje als taxi voor mensen die bijvoorbeeld naar de dokter moeten.“

Geld niet meer bij elkaar

Daar dreigt nu een einde aan te komen. Volgens Christiaan werkt de economische crisis ook door op het werk van de stichting Shimaruku. Het sportproject stopt vanaf dit schooljaar. “We krijgen het geld niet meer bij elkaar. We hebben grote instanties aangeschreven en hopen nog steeds op het verlossende telefoontje. Maar tot nu tevergeefs.”

Christiaan wil niet zeggen welke twee bedrijven zes jaar lang geld hebben gegeven. Wel dat beide bedrijven hun activiteiten op Curaçao hebben gestaakt en vertrokken zijn naar het buitenland. “Het busje staat nu te koop. Als we het kwijt zijn, houden ook de ochtendritten op en moeten de bewoners op de berg zelf zien hoe ze naar de dokter beneden gaan”, zegt Christiaan.

Terug op Dodo Palm hebben Dylan, Cherisse en Ayanella in de eetzaal alleen maar oog voor mijn bord. Ik mag van mevrouw Senior, het hoofd van de school vandaag mee eten. Als gast word ik verwend door de hulpmoeders Reila en Chriselda; ze geven me een grote portie rijst en extra spareribs. Lief bedoeld, maar met al die hongerige ogen om me heen, krijg ik geen hap door m’n keel. Ayanella vindt dat geen probleem. Ze schept met Dylan en Cherisse vandaag graag nog een keer op.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

Horizontaal:
2. Buit; 6. een bad nemen; 12. stompzinnig; 15. hekeldicht; 17. elektromagnetische straling; 18. werkruimte; 20. toegang; 21. en meer andere; 22. horrorfiguur; 25. lievelingskostje; 26. waterlozing; 27. mislukking; 30. blaasinstrument; 31. mijt; 34. heldendicht; 37. muziekteken; 39. edel; 40. sieraad; 44. erfelijkheidsdrager; 45. vleesrooster; 47. met ingang van; 48. gouden tiendollarstuk; 50. Frans modehuis; 52. vluchtig omhulsel; 53. bepaling aankondigend vnw.; 54. soort bedrijf.

Verticaal:
1. Rij; 2. plaats in Italië; 3. strafwerktuig; 4. klap; 5. deel van de Bijbel; 7. spil; 8. vervolgens; 9. enz.; 10. stad in Frankrijk; 11. windrichting; 13. vrouw; 14. geraspte snuiftabak; 16. smalle strook; 18. lumen; 19. symbool bismut; 23. alvorens; 24. houtsoort; 26. familielid; 28. verlaagde toon; 29. opperwezen; 30. raceauto; 32. muzieksoort; 33. aan elkaar; 35. door; 36. heilige vogel; 38. deel van het oor; 40. agavesoort; 41. lengtemaat; 42. als voren; 43. melodie; 46. bevel aan een hond; 49. triomfboog (Fr.); 51. symbool radon; 52. als onder.

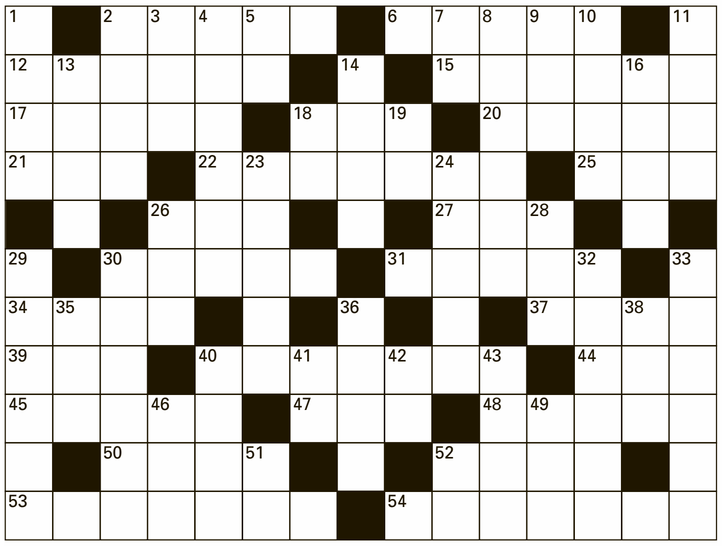

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Y .Bok
Shakespearestraat 2
Aruba

J. Steenbaar
Kaya Janthiel 19
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Patiastraat 13, tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

KRAAK DE CODE

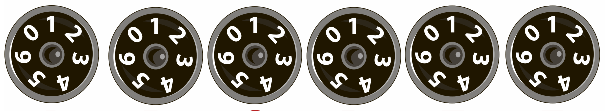

A B C D E F

Zoek de zescijferige code met behulp van onderstaande aanwijzingen. De cijfers kunnen variëren van 0 t/m 6. Er komt dus nooit een 7, 8 of 9 in de code voor. Schrap op de buttons A-F de cijfers die afvallen tot de juiste oplossing overblijft.

A + D = 6	E + F = 10	F + A + B = 13
B + E = 7	D + C = 3	B + C + A = 11

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

	8		5			6		
9	4			7				
5		7						1
			4			8	3	
		8	7		1	4		
	2				5			6
4		9	1				6	
7					9		2	3
			3	6		9	1	

HEAVY

			3			9		
			6	5				1
		3						
		9	7					3
		4			2		8	6
	7				4			
5					8			
3	1	6						
	2							9

CRYPTOGRAM

Horizontaal:
1. Het droevige geluid van een beitel (4);
4. De boel op stelten zetten in deze loodsen (5);
7. Vrij is de manier van de toekomst (7);
8 Onuitsprekelijk gerecht voor mensen die bekaf zijn (3);
9. De opgave is al opgeteld (3);
10. Op z'n hoogst het meest verwijderd (7);
12. Modieus hoofd voor de schoonmaak (7).

Verticaal:
2. Ster van de televisie (4);
3. Samenvattend, het is net voorbij! (6);
4. Brandende legerplaats (8);
5. Voor een deel weer begaanbaar (4);
6. In wezen geen droge tijd (6);
9. Aangenomen door twee personen (4);
11. Veel is weer zwart (3).

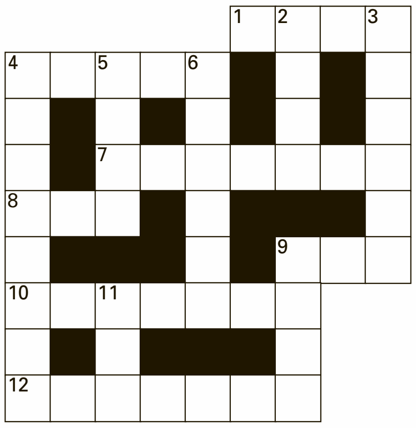

© Puzzelland/140118

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

Asperge	Hardrijder	Marktleider	Rijstevla
Badpak	Hemelruim	Meerennen	Steenuil
Besproeien	Kervel	Mijnenveger	Virtuoos
Bijproduct	Kleurig	Overhaasten	
Darmstadt	Klipdas	Pedanterie	
Draadbacterie	Kluiven	Plateel	
Geklets	Lelijkerd	Ragfijn	
Geriefelijk	Maniok	Rumoerig	

K	K	O	R	E	D	IJ	R	D	R	A	H	G
A	N	E	T	S	A	A	H	R	E	V	O	E
P	L	E	V	R	E	K	O	I	N	A	M	K
D	R	E	K	IJ	L	E	L	A	N	A	IJ	L
A	M	M	I	G	I	N	S	G	L	L	M	E
B	A	I	N	R	I	P	T	V	E	IJ	S	T
N	R	U	IJ	E	E	R	E	F	N	S	T	S
E	K	R	F	R	V	T	E	E	O	G	C	T
N	T	L	G	M	S	I	N	O	A	I	U	D
N	L	E	A	IJ	R	V	U	A	M	R	D	A
E	E	M	R	E	E	T	I	L	D	U	O	T
R	I	E	G	G	R	A	L	L	K	E	R	S
E	D	H	E	I	L	E	E	T	A	L	P	M
E	E	R	V	S	A	D	P	I	L	K	IJ	R
M	R	N	E	I	E	O	R	P	S	E	B	A
E	I	R	E	T	C	A	B	D	A	A	R	D

ZWEEDSE PUZZEL

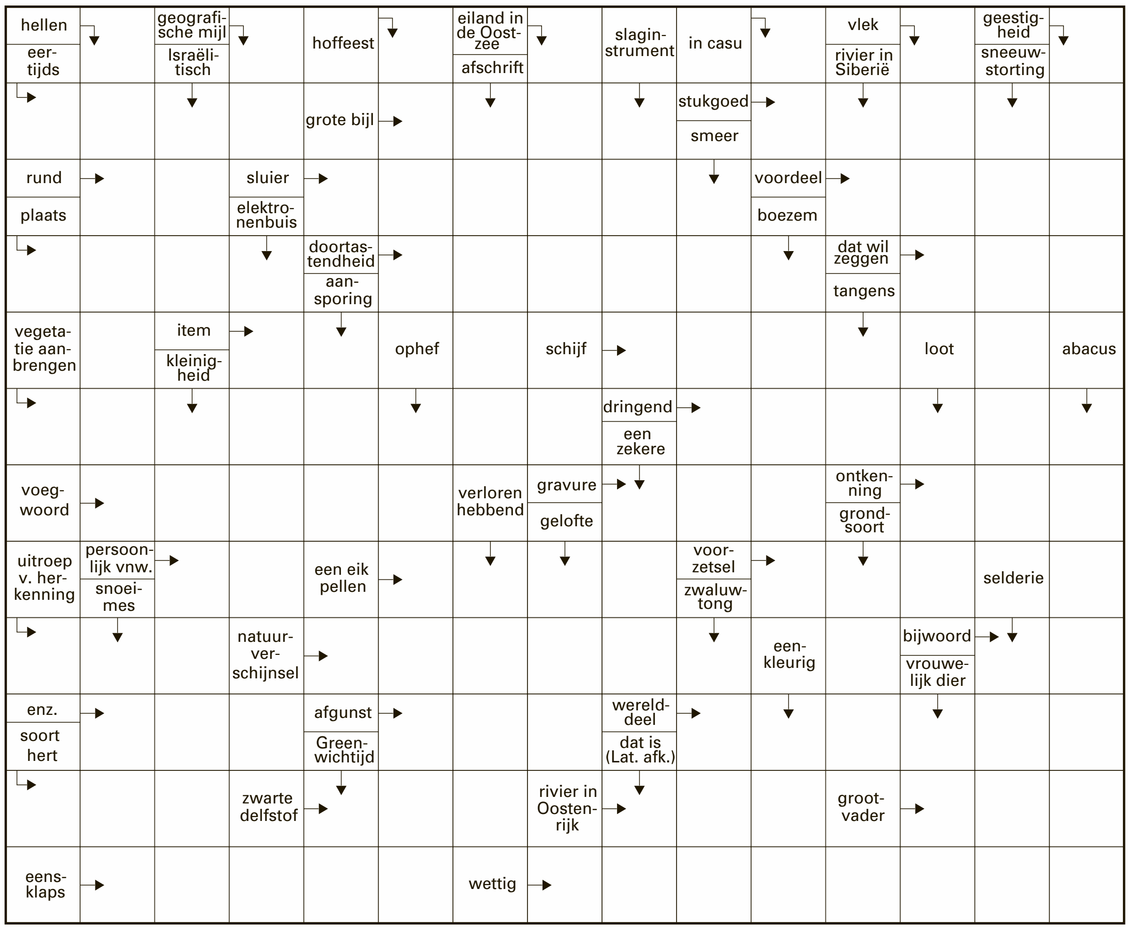

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Sudoku

9	5	8	7	3	2	6	1	4
1	7	3	8	6	4	2	5	9
4	2	6	5	9	1	3	7	8
2	6	1	3	4	8	5	9	7
5	8	7	6	2	9	1	4	3
3	4	9	1	5	7	8	2	6
8	9	5	4	1	6	7	3	2
7	1	4	2	8	3	9	6	5
6	3	2	9	7	5	4	8	1

Prijspuzzel: Horizontaal: 1. Por; 4. jupiter; 10. ham; 13. arak; 15. koran; 16. data; 17. pasar; 19. laf; 20. praat; 21. plebs; 23. tsaar; 25. je; 27. ole; 29. hun; 30. fa; 31. adat; 33. duplo; 34. knak; 36. el; 37. nu; 38. ah; 39. ar; 40. olim; 42. ceder; 43. irak; 45. de; 46. och; 48. mes; 50. on; 51. trits; 53. gagel; 55. sjees; 57. lor; 59. oreid; 61. soes; 62. rijrok; 64. eind; 65. alm; 66. gamelan; 67. ene. Verticaal: 1. Papaja; 2. ora; 3. rasp; 5. uk; 6. pols; 7. ira; 8. taft; 9. en; 10. haar; 11. ata; 12. matrak; 14. kalot; 16. drank; 18. rel; 20. pau; 22. beducht; 24. shoarma; 26. edele; 28. spade; 30. farao; 32. ali; 35. nar; 40. odessa; 41. mores; 43. isere; 44. knudde; 47. cis; 49. ego; 51. teem; 52. slijm; 53. grol; 54. leie; 56. jol; 58. ore; 60. inn; 62. ra; 63. ka. **Crypto-overlapper:** Horizontaal: 5. Schrapen; 6. troepeend; 7. spatatzak; 8. erfrenter. Verticaal: 1. Schraperk; 2. priesterk; 3. opzettent; 4. beenhamer. **Anagram:** 1. trap-pater-panter; 2. leer-leder-roedel; 3. olie-olien-oleine; 4. Aken-naken-janken; 5. pers-sprei-esprit; 6. oever-corvee; 7. tros-stort-toorts; 8. ruin-kruin-indruk; 9. rest-ester-Esther; 10. leek-kerel-lekker. Gevraagd woord: PROJECTIEL **Woordzoeker:** Blaasorkest **Puzzelslang:** 1. Toko; 2. opleven; 3. norm; 4. malaria; 5. applaus. Het sleutelwoord luidde: TOENMAALS

Muziek en ontwikkeling

Tekst: **Bertine Vermeer**

Als kind groeide ik op met zogenoemd verantwoord speelgoed. 'Batterijspeelgoed' was uit den boze en muziek maakten we alleen met 'echte' instrumenten. Ik krijg nu nog een naar gevoel als ik kinderen op knoppen van 'herrie-apparaten' zie rammen. Waar is de ruimte voor creativiteit, samenspel en wat een overdaad aan prikkelingen!

Ik besef goed dat mijn idee van 'goed' speelgoed sterk beïnvloed is door mijn eigen opvoeding, dus mijn persoonlijke aversie tegen elektronisch muziekspeelgoed zal ik even terzijde laten. Los hiervan wil ik het in deze column hebben over de manier waarop muziek de ontwikkeling van een kind positief kan stimuleren.

Laat ik beginnen met de invloed van muziek op nog ongeboren baby's. Al vanuit de baarmoeder kan een ongeboren kind muziek horen en herkennen. Die muziek zal het kind na de geboorte nog steeds herkennen. Denk aan het zingen van de moeder of de begin 'tune' van een favoriet tv-programma. Omdat herkenning een gevoel van veiligheid geeft, heeft muziek bij pasgeboren baby's vooral een bindende functie.

Met name in het eerste levensjaar speelt muziek een belangrijke rol bij de taalontwikkeling. Als baby's veel naar muziek luisteren zullen ze zich trainen in het luisteren, iets dat zeer belangrijk is voor de spraakontwikkeling.

De dansbewegingen die ritmische muziek uitlokt, stimuleren de fijne en grove motoriek. Dreumesjes, peuters en kleuters vinden het heerlijk om samen te dansen en het is een sociale activiteit waarbij je kinderen stimuleert om met elkaar plezier te hebben.

Samen liedjes zingen helpt bij de ontwikkeling van de stem, het is een prima training voor het geheugen en wanneer opdrachten worden gegeven in de vorm van liedjes, worden vervelende klusjes opeens een stuk gezelliger.

Vanaf een jaar of vier kan een kind al beginnen met muziekles. De invloed van muziekonderwijs voor kinderen is uit Canadees onderzoek bevorderlijk gebleken voor de ontwikkeling van het brein. Wanneer kinderen in een muziekgroepje gaan spelen, leren ze om naar elkaar te luisteren en bij blaasinstrumenten bevordert het spelen een lage ademhaling, wat goed is voor de mentale en fysieke gezondheid.

Met name het goed leren luisteren komt in het onderwijs en in ons verdere leven goed van pas. Kinderen die muziekonderwijs genieten leren beter om de meest relevante informatie uit geluid te filteren en de ruis te onderdrukken. Deze vaardigheid helpt ook bij het verhogen van de Emotionele Intelligentie. Emotie zit vaak verborgen in fragmenten van niet meer dan 50 milliseconden. Muzikaal getrainde hersenen kunnen deze informatie beter herkennen en interpreteren.

Omdat muziek maken iets is waar je je hele leven van kunt blijven genieten denk ik dat ieder kind de kans moet krijgen om een instrument te leren bespelen. En dat hoeft niet duur te zijn. Je kunt bijvoorbeeld beginnen met een trommel of een blokfluit en er is op internet voldoende gratis lesmateriaal te vinden.

Een goed voorbeeld: bij Tuma mi Man heeft een groepje 7+ kinderen zelf van emmers trommels gemaakt, zijn ze als groep fanatiek gaan oefenen en traden ze al meerdere keren met veel trots en plezier op.

Tuma mi Man

Tuma mi Man is een kinderdagverblijf, dat behalve reguliere opvang ook sociale opvang biedt aan minderbedeelde kinderen uit de achterstandswijken in de omgeving Parera. Voor meer informatie over Tuma mi Man: info@tumamiman.com / 4659200, of www.facebook.com/Fundashon-TumaMiMan

Ir. Bertine Vermeer is office-manager en innovatie-deskundige bij Tuma mi Man.

Huntu Kòrsou.

'Een stem voor de doodse stilte'

Overal zijn er wel taboes. In Nederland is het koningshuis heilig en debatten over wel of geen monarchie worden liever vermeden. En op ons eiland is bijvoorbeeld seksuele en lichamelijke mishandeling van jongeren een taboe. Een onderwerp waarover niet gepraat wordt en zeker niet zichtbaar gemaakt mag worden.

Tekst: **Shakti-Aroena Lakhi**

Uit de presentatie van politiearts Marilyn Moses tijdens de bijeenkomst 'Seksuele delicten: opsluiten of behandelen' in de UoC, kwam naar voren dat zij jaarlijks met ongeveer 70 gevallen van seksueel kindermisbruik te maken krijgt. En dat dit aantal maar het topje van de ijsberg is. Hier schrik ik van, want een heleboel jonge slachtoffers worden blijkbaar niet gehoord of gezien.

Mensen, dit is best erg, want door dit weg te stoppen creëren wijzelf, kort door de bocht gezegd, een verrotte samenleving. Dit is zeker niet het beeld van een 'better quality of life'.

Gelukkig zijn er organisaties die dit taboe willen doorbreken. Een ervan is 'Bos di Hubentut'. Toen ik enige tijd geleden hun vorige site opende, begon automatisch een filmpje af te spelen waarin een jong meisje het volgende zegt: "Blijf ver. Blijf van mijn lijf af. Ik was een meisje dat slachtoffer is geweest van misbruik. Ik kon niet praten. Agressief en verdrietig werd ik. Nu heb ik mijn stem terug en ik schreeuw: blijf van mijn lijf af."

Met dit soort spotjes wil deze stichting dit onderwerp aan de kaak stellen: de doodse stilte waarin jongeren zich bevinden een stem geven, zodat zij verder kunnen gaan met hun leven en zich op een respectvolle wijze kunnen ontwikkelen tot zelfbewuste en krachtige burgers.

Bos di Hubentut is in 1993 opgericht met als doel de ontwikkeling van de jeugd op Curaçao op communicatief, sociaal-economisch, cultureel en politiek gebied te stimuleren. Waarin de ontwikkeling van de eigenwaarde van de jeugd centraal staat. Een van de thema's waarvoor deze organisatie zich hard maakt is bewustwording en het bespreekbaar maken van fysiek en seksueel misbruik van jongeren.

Regelmatig vind ik in de kranten artikelen over de activiteiten die deze stichting ontwikkelt om haar missie te bereiken en zodoende bij te dragen aan een 'better quality of life' op individueel niveau. Aan het begin van het vorige jaar lanceerde de organisatie de campagne 'Ku ki derechi', waarmee middels reclamespots met bekende Curaçaoënaars de samenleving bewust wordt gemaakt. Ook richtte deze campagne zich op jongeren van het voortgezet onderwijs. Dit ging via lesmateriaal dat speciaal ontwikkeld is om fysiek en seksueel misbruik onder deze groep ter discussie te stellen. 'Ku ki derechi' valt onder het project 'kibrando e gritunan silensioso' (verbreken van het stille schreeuwen) waarin wordt gewerkt aan preventie van misbruik van kinderen en jongeren.

Hoewel ik aan de ene kant bezorgd ben over de cijfers van Moses, ontstaat aan de andere kant bij mij een gevoel van hoop. Dankzij organisaties als Bos di Hubentut zal stap voor stap niet alleen het topje maar ook de hele ijsberg te zien zijn. Zodat fysiek en seksueel misbruik van jongeren aangepakt en voorkomen kunnen worden.

Meer informatie: www.facebook.com/KibrandoGritunanSilensioso

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een 'better quality of life' op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Terugblik 2013 en nieuwe trends 2014

Een kleine greep uit nieuwe trends voor het komende jaar afgezet tegen de ontwikkelingen van het afgelopen wijnjaar.

Tekst: **Erik van Kampen**

1. Een tekort aan Champagne in 2014?
Toen het Champagnegebied in 2013 werd uitgebreid, zeiden de producenten dat dit nodig was omdat er een tekort aan champagne was in de wereld. Is dat zo? Zeker wel, maar de indruk werd gewekt dat dit een nieuw en tijdelijk probleem is, dat door een uitbreiding opgelost kon worden. En dat is niét zo. Eén kleine wijnstreek kan nooit aan de vraag van de hele wereld voldoen. Daarom is er altijd een tekort aan champagne geweest, en dat zal ook zo blijven. De producenten vinden dat zelfs goed, zo kunnen ze de prijzen hoog houden. De champagnelobby heeft er destijds zelf voor geijverd om haar 'terroir' streng te limiteren, vanwege de 'unieke kwaliteiten'. Ze slaagde er zelfs in om iedereen buiten dat terroir te verbieden de term 'Champagne' te gebruiken om hun exclusieve herkomstnaam te beschermen.

2. Wijn als luxeproduct
"Elke dag dat ik opsta, zijn er twintig à dertig nieuwe miljardairs in de wereld: nieuwe klanten voor ons", zei Pierre Lurton mij ooit, beheerder van Cheval Blanc. Dat is Bordeaux ten voeten uit: de topkastelen kennen een groeiend publiek van superrijken, met een gestage stijging van de prijzen tot gevolg. Steeds meer wijnliefhebbers keren zich dan ook af van Bordeaux, niet alleen omwille van de prijzen, maar ook omdat de wijnen gemaakt worden op maat van wat die rijken verlangen: donkerder, geconcentreerder, dikker. Bordeaux als luxemerk, zoals horloges en parfum. Wie wil zien wat dat betekent, moet Château Latour eens bezoeken. Alles ademt daar de sfeer van luxemarketing, de eigenaar is niet toevallig de Franse zakenman François Pinault, die ook Gucci en Yves Saint Laurent bezit.

3. De vraag naar lichtere wijnen
De 'blockbusters' - zware wijnen met veel alcohol - hebben hun beste tijd gehad. Een groeiend aantal consumenten verlangt weer naar fijnere, lichtere wijnen. Soms letterlijk 'lichter' in de zin van 'minder alcohol'. Niemand veegt de gevaren van alcohol nog onder de mat, vandaar de eerste wijnen op de markt met een lager alcoholgehalte. Het blijkt echter niet zo gemakkelijk om dat met voldoende smaakexpressie te combineren. Maar dat kan veranderen. Een publiek zal er zeker voor zijn.

4. De doorbraak van de natuurlijke 'biologische' wijnen
Tot voor enkele jaren nog een marginaal fenomeen, tegenwoordig toont de consument ook in zijn wijnkeuze dat hij bezorgd is om zijn gezondheid. Natuurlijke wijnen worden gemaakt van druiven van biologische teelt: geen chemische producten in de wijngaard. Vervolgens wordt in de wijnkelder zo natuurlijk mogelijk gewerkt, zonder toevoeging van artificiële gisten en enzymen, zonder aanzuren of aanzoeten, en zonder (of met zo weinig mogelijk) sulfiet. Vooral dat laatste is een voorwerp van debat. Kan je wijnen maken zonder sulfiet? Iedereen is het erover eens dat sulfiet niet gezond is, maar het beschermt de wijn wel tegen oxidatie.

5. Het klimaat verandert
Een wijnmaker van Louis Latour toonde mij een overtuigend bewijs van de opwarming van het klimaat. Gedurende meer dan dertig jaar had hij jaarlijks op dezelfde datum een stukje druivenrank afgeknipt en op sterk water bewaard. Daardoor zag je duidelijk hoe de wijnstok enkele decennia geleden nog in de bloei zat, terwijl hij de laatste jaren op hetzelfde moment al haast volgroeide druiven draagt.
Heel wat wijnmakers passen hun werkwijze al aan. Ze schakelen over op druivensoorten die tegen een warmer klimaat bestand zijn, planten aan op hoger gelegen plaatsen waar het koeler is en/of verhogen het oogstrendement, omdat de druiven te vroeg suikerrijp worden.

6. Onbekende wijnlanden worden populairder
Wie had twintig jaar geleden gedacht dat we Grüner veltliner uit Oostenrijk zouden drinken in een brasserie? Wie had nog maar enkele jaren geleden gedacht dat er Griekse wijn in de supermarkt zou liggen? Hetzelfde zal gebeuren met Slovenië, Kroatië, Georgië, Marokko, China, Israël... Uitpakken met een wijn uit zo'n wijnland wordt ook een manier om je te profileren als kenner: wie kijkt er nog op als je een Bordeaux ontkurkt?

7. Verschuiving van de consumptie naar het oosten
We zijn het altijd gewoon geweest dat vooral westerlingen wijn consumeren. Tegenwoordig komt het oosten nadrukkelijk in beeld. Roemenië, Rusland en China bevinden zich nu al in de top 10 van de landen waar de meeste wijn wordt gedronken. Dat hoeft geen verwondering te wekken: wijnconsumptie loopt parallel met economische welvaart. In de westerse wereld verwacht men de sterkste stijging van de verkoop bij de wijnen duurder dan 10 euro. Mensen drinken minder maar beter.

8. Steeds minder verschil tussen Oude en Nieuwe Wereld
Vroeger was het eenvoudig: de wijnen uit het 'oude' Europa waren fijn en elegant, die uit de Nieuwe Wereld waren zwaar en zwoel. Maar ook in de wijnwereld verandert alles voortdurend. De Nieuwe Wereld leert bij, en beseft dat de smaak evolueert naar finesse en lichtheid. Vandaar dat steeds meer wijnstokken geplant worden in koelere gebieden, met aandacht voor de juiste combinatie van terroir en druivensoort. Terwijl Europa warmer wordt. De moeilijkheid om Oude van Nieuwe Wereld te onderscheiden in blindproeverijen, zal alleen maar toenemen.

9. Beter gedoseerde toepassing van eikenhout
Een gelijkaardige trend zien we in het gebruik van eikenhout. De hype van de Nieuwe Wereld bracht ons wijnen die geen 'houttoets' maar een 'houtmokerslag' vertoonden. Dat hebben we nu ook wel gehad. Terug naar de basisingrediënten van de wijn, is vandaag het devies. Het fruit moet puur en ongeschonden in het glas te proeven zijn. Een beetje houtrijping mag best, maar liefst niet de gehele productie: een deel op nieuw eikenhout, de rest in reeds gebruikte vaten of in grote foeders. En evenwicht, mensen zoeken er vandaag niet alleen naar in hun professionele en familiale leven, maar ook in hun culinaire beleving.

10. Trend van smaakstijlen in plaats van etiket
De wijnwereld is groot en complex geworden, en dat zal nog toenemen. Enkele decennia geleden kon je nog voor een wijnkenner doorgaan als je Bordeaux en Bourgogne kende, nu is het een voltijdse bezigheid om elke evolutie in

elke streek van elk wijnland te volgen. De gepassioneerde wijnliefhebber raakt nog enigszins wijs uit de wereldwijde wirwar van appellaties, de gewone wijndrinker verliest er het noorden bij. Een eerste poging tot vereenvoudiging - het vermelden van de druivensoort(en) op het etiket - brengt geen soelaas meer. In de voortdurende drang naar vernieuwing en verrassing duiken alsmaar meer soorten op. In 2014 zie je een tendens om wijnen vaker in te delen in smaakstijlen, gericht op het praktische nut voor de consument.

Zoals u ziet wordt het een zeer interessant nieuw wijnjaar. Ik wens u en uw geliefden een voorspoedig nieuwjaar, met veel geluk, wijsheid en gezondheid.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Norton Barrel Selected Malbec, Mendoza, Argentinië

Druivensoort: **Malbec**
Streek: **Mendoza, Argentinië**
Kleur: **Dieprood met violette gloed**
Geur: **Rijp zwart fruit, tabak**
Smaak: **Vijgen, zwarte bes, eiken**

Argentijnse wijnen zijn nog steeds met een enorme opmars bezig en dat is niet verwonderlijk.
Deze Norton Barrel Select Malbec kreeg onlangs 90 punten van Robert Parker. Mooie rijke smaken van de Malbec-druif, de rijpheid die ontstaat door de perfecte zon overdag en de koele nachten 's nachts geeft deze wijn in de kleur en in de smaak een warme, complexe structuur mee. De wijn wordt een jaar gelagerd op Amerikaans eiken.
Smaken van zwarte bessen en vijgen worden afgewisseld met tonen van tabak, eikenhout en leer. Een wijn om heerlijk van te genieten. Om de wijn op zijn best te ervaren is het een idee om er een mooi stukje wild bij te eten zoals haas met veenbessen of een pittige klassieke stoofschotel van rundvlees met uitjes of misschien van geitenvlees. Deze gerechten roepen de complexiteit van alle smaken van deze fantastische Malbec bijeen tot een mooie finale in goede harmonie.

Santé!
Erik van Kampen, sommelier.

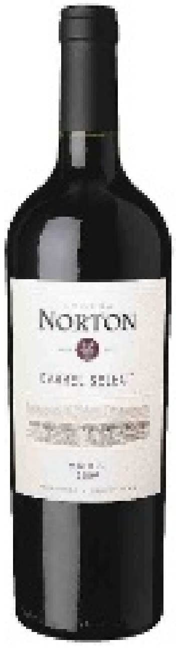

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Food for thought.

Smoothie: drankje met groente of fruit

Goede voornemens voor het nieuwe jaar? Ik ben er zeker van dat afslanken en/of het verbeteren van uw gezondheid bovenaan het lijstje staat. Bij wie niet? En... waarom zou u niet? Er wordt te veel gemanipuleerd met onze voeding en we leven veel te 'hectic' dat iedereen, jong en oud, zelf het initiatief dient te nemen om de eigen gezondheid beter in de hand te hebben. Smoothies kunnen hier voor u en uw familie een belangrijke en lekkere bijdrage aan leveren.

Tekst: **Miriam de Windt**

De analyse wijst uit dat deze papaja smoothie geen grote leverancier is van vezels, natrium, kalium en ijzer. Weinig natrium is geen verrassing omdat er geen zout in zit. Wel had u misschien meer ijzer en vezels verwacht. Eerlijkheidshalve, ik ook. Hier valt zeker een mouw aan te passen.
Daarentegen levert het wel voldoende kalk, vitamines A, B1, B2 en C en kalk. De vitamines A, B1 en B2 zijn afkomstig van de papaja en de melk. De papaja is de enige leverancier van vitamine C in dit recept. De grote hoeveelheden vetten en verzadigde vetten zijn afkomstig van de koffiemelk. Voor de analyse werd volle koffiemelk berekend. Ook heb ik het recept gebaseerd op vier personen.
U heeft zeker een aantal opties om de voedingswaarde van deze smoothie op te krikken.U kunt de volle koffiemelk vervangen door magere koffiemelk of magere yoghurt. Hiermee vermindert u de vetten en verzadigde vetten drastisch.

U kunt de smoothie verrijken door andere ingrediënten toe te voegen. Indien u in plaats van suiker, rozijnen of ander gedroogd fruit of bananen met de papaja mixt, zult u meer kalium, vezels en ijzer krijgen. Ook kunt u rauwe spinazie of andere bladgroente, rucola, bieten, alfalfa, selderij, peterselie, zaden en havermout toevoegen. Tot slot, een simpele optie, in plaats van voor vier personen verdelen, verdeel grotere porties. Bijvoorbeeld voor twee personen of drink het in uw eentje op. U krijgt dan 2x of 4x de hoeveelheden voedingsstoffen binnen. Voor minder porties is het advies wel om de volle koffiemelk te vervangen, anders is de hoeveelheid vetten erg hoog.

Belang van smoothies
Een smoothie is een drankje dat hoofdzakelijk van vers fruit of van verse groenten wordt gemaakt en dat gemixed wordt in een blender.
Een smoothie bestaat vooral uit vruchtensappen en/of groenten of groentensappen, ijs, kruiden en u kunt er bijvoorbeeld water of zuiveldranken aan toevoegen. Er zijn heel veel verschillende recepten van smoothies, met allerlei fruit en soorten groente, samengesteld voor ieders smaak en gezondheidsproblematiek.
Smoothies drinken is een manier bij uitstek om meer rauw fruit, rauwe groente en kruiden binnen te krijgen. Op deze manier zijn smoothies handige hulpmiddelen bij het afslanken, obstipatie, vochtretentie en hoge bloeddruk.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Smoothies maken kan ook goed als restverwerking. U kunt diepvriesfruit gebruiken, maar geen diepvriesgroenten. Het principe van rauw voedsel verkrijgt u dan niet, want diepvriesgroenten zijn geblancheerd. Door het blancheren worden de enzymen vernietigd.
Smoothies kunt u op elk tijdstip van de dag drinken. Maar het grootste en effectiefste gezondheidsvoordeel behaalt u wanneer u smoothies als ontbijt en in de ochtenduren drinkt.

Papaja
Papaja is een goede bron van verschillende anti-oxydanten. Deze zijn de vitamines A, C en E. Anti-oxydanten beschermen uw lichaamscellen tegen schadelijke effecten van vrije radicalen. Ook bevat papaja carotenoïden, B-vitamines, kalium, magnesium en voedingsvezels. Samen beschermen deze voedingsstoffen u tegen hart- en vaatziektes en colonkanker. Voedingsvezels helpen het cholesterol te verlagen in het bloed. Voedingsvezels uit papaja hebben bovendien de eigenschap om schadelijke kankerveroorzakende toxines te binden. Met andere woorden, een verlaging van het risico op colonkanker.

Kalium telt mee...
Voedingsstoffen worden altijd sneller opgenomen in uw lichaam als ze al in opgeloste vorm zijn. Een smoothie is derhalve bij uitstek geschikt om extra voedingsstoffen binnen te krijgen. Vooral voor kinderen die niet voldoende groente en fruit eten is een lekkere smoothie een uitkomst.
Voor een ieder die gebaat is bij extra kalium voor de bloeddruk, is een smoothie ook een goede oplossing. Immers, gemaakt van rauwe groenten en fruit, krijgt u alle kalium die in het voedingsmiddel zit. Niets gaat er verloren in het kookvocht. Smoothies maken te veel werk in 'the rush hour' vóór school- en werktijd? Welnee, wanneer u de avond daarvoor de ingrediënten bereidt en alles klaarzet is een smoothie zo gemaakt. Het gaat zelfs sneller dan broodjes smeren.

Voedingswaarde voor een 1-persoonsportie:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/kJoules	246/ 1033	12%
Natrium	96 mg	5%
Eiwitten	8 g	8%
Kalium	327 mg	6%
Vetten	8 g	12%
Kalk	284 mg	41%
Verzadigde vetten	5 g	25%
IJzer	0.7 mg	5%
Cholesterol	10 mg	4%
Vitamine A	142 mcg	16%
Koolhydraten	36 g	14%
Vitamine B1	0.11 mg	11%
Voedingsvezels	2 g	7%
Vitamine B2	0.34 mg	26%
Vitamine C	71 mg	100%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May

Papaja smoothie

Ingrediënten:
4 cups in blokjes gesneden papaja
1,5 cup ijskoude koffiemelk
1/4 cup suiker
1 cup fijn gehakte ijsblokjes

Bereidingswijze:
De papaja, de koude melk, de suiker en het ijs in een blender op hoge snelheid in 1 à 2 minuten mengen. Direct serveren. Een deel van de melk kan door vanille ijs vervangen worden.

Eet smakelijk,
May

Protestants Bonaire

‘Manier vinden om eigen broek op te houden’

“Er komen soms cruisetoeristen in onze kerkdienst. Het zijn vaak rijke Amerikanen of Canadezen van Nederlandse afkomst. Hen probeer ik natuurlijk ook geld uit de zak te kloppen!” Ds. B.J.G. (‘Broer’) Roolvink (67), geboren Fries, lijkt een vrolijke voorvechter voor het behoud van de protestantse kerk van Bonaire. Maar hij is ook strateeg.

Tekst en foto’s: **Marius Bremmer**

In het minikerkje van het dorp Rincon zingt men ‘s zondags meer Papiamentstalige liederen dan in ‘de stad’, waar men liever Nederlandstalig zingt.

De kerk op het konkrijkseiland - geen ‘staatskerk’ meer sinds het Caribische eiland een bijzondere gemeente van Nederland werd - heeft een probleem. “We moeten een manier vinden onze eigen broek op te houden.”

Met tussen de honderdvijftig en tweehonderd leden komt de gemeente niet rond en in december gingen er weer tijdelijke Nederlanders naar huis, veelal actieve leden. “De charme en tegelijk de zwakte van de Verenigde Protestantse Gemeente van Bonaire is dat ze nergens bij hoort: niet bij de Verenigde Protestantse Gemeente (VPG) op Curaçao, niet bij de Protestantse kerk van Aruba én evenmin bij de Protestantse Kerken in Nederland (PKN)”, zegt Roolvink.

Hoe komt u hier zo terecht?

“Ik belandde bij toeval op Bonaire, toen één van mijn kinderen er werd gedetacheerd. Ik las in de pers over problemen. Toen ik mijn hulp aanbood, kreeg ik gelijk respons.” Roolvink ging enkele zondagen in de kerkdiensten voor en woonde wat vergaderingen bij. In 2012 regelde hij bij zijn eigen kerkenraad in het Nederlandse Noordwijk extra verlof en plakte er zijn vakantie aan vast. Zo werkte hij toen twee maanden op Bonaire. Na zijn emeritaat op 1 januari vorig jaar toog de pastor voor langere tijd naar Bonaire. Lachend: “In de diensten gaat het hier wel anders. Soms vertrekt de eerste kerkganger weer als de laatste nog moet binnenkomen. Ik maakte een keer mee dat de diaken tegen de tijd van de collecte aan kwam fietsen, collecteerde, de opbrengst op de kansel legde en weer vertrok voor het einde van de dienst.”

Wat is het bijzondere aan de situatie op Bonaire?

“Sinds 1636 hoort Bonaire bij Nederland en sindsdien had je er protestanten. Van ouds her is er geen scheiding tussen kerk en staat. In 1841 gaf koning Willem II de opdracht om in Kralendijk een kerk te bouwen. In de vorige eeuw kwam er een tweede kerkje bij in het dorp Rincon. Beide kerken vormen één gemeente: de Verenigde Protestantse Gemeente.” Niet alleen de bouw van de kerken was een overheidsaangelegenheid, ook het onderhoud, de bijgebouwen en het salaris van de predikant. “In Nederland had de Nederlands Hervormde Kerk bepaalde privileges, maar er was wel scheiding tussen kerk en staat”, zegt Roolvink. Hij glundert: “Dat kerkgenootschap mocht bijvoorbeeld gratis dienstpost versturen via het ministerie van Justitie.”

Wat zijn nu de problemen?

“Op 10-10-10 werden de Nederlandse Antillen opgeheven. Bonaire werd een bijzondere gemeente van Nederland. Toen kwam er ook een scheiding tussen kerk en staat. Helaas was de gemeente toen net vacant, anders had de zittende predikant een beroep kunnen doen op zijn rechtspositie. De problemen waren groot: er was geen kerkelijke infrastructuur, leden waren niet gewend zelf bij te dragen, wat zeg ik, er was zelfs geen ledenadministratie.” De problemen van onze gemeente werden in de Nederlandse Tweede Kamer succesvol naar voren gebracht door de Christen Unie. “Minister Piet Hein Donner van Koninkrijksrelaties maakte aan ons - als overgangsregeling - eenmalig een bedrag over van 109.000 euro. Zo stelde hij de gemeente in staat om zelfvoorzienend te worden. By the way, Donner komt hier elk jaar wel een keertje in de kerk, hij draagt ons een warm hart toe.”

De gemeente moet het verder hebben van de steun van tijdelijke predikanten uit Nederland, zoals Roolvink. “We werken hier ‘pro deo’, maar krijgen overtocht en huisvesting wel betaald. Inderdaad, uit het Donner-potje.” En met een knipoog: “Daarnaast krijg ik ook iets dat in de verte op een auto lijkt.”

Wat is nu verder de strategie?

“Er is een systeem opgezet voor vrijwillige kerkelijke bijdragen, de inkomsten groeien intussen jaarlijks met twintig procent.” Ook is het de bedoeling dat er fondsen komen van een steunende stichting in Nederland. Maar de grote reddingsboei is toch wel de toekomstige huurinkomsten van een bijgebouw van de kerk, waarvan het eigendom omstreden is (zie kader).

Waarom wordt de gemeente niet opgeheven?

“De protestanten waren hier altijd een kleine en strijdbare minderheid in een rooms-katholieke wereld. Een paar Bonaireaanse families vormen de kern, zoals de familie Coffi. Mede door Nederlandse leden is een vechthouding ontstaan: dit geven wij niet op!”

“Maar lokale leden kennen ook een zekere gelatenheid die wortelt in de veelvuldig gehanteerde uitspraak ‘Ku Dios ké’, het ‘Zo de Heer het wil’. Nederlanders en Bonaireanen kunnen niet zonder elkaar in de strijd voor het behoud van een Nederlandstalige dienst op het eiland, alle andere kerken hanteren het Papiaments, het Engels of het Spaans.”

Roolvink gaat ook het gesprek aan met de lokale overheid, maar die wisselt nogal eens van kleur. “Je moet ook uitkijken dat je niet een deal sluit met de coalitie die er korte tijd later niet meer is. Opvolgers willen het dan weer anders. Ik heb het zelfs aangekaart bij premier Rutte, toen hij hier een paar maanden geleden was. Maar Rutte bemoeit zich er niet mee, dat was wel duidelijk. De Nederlandse politiek vindt het allemaal te precair. Een gesprek hierover met koning Willem Alexander, eind vorig jaar nog op kennismakingsbezoek, ‘paste niet in het protocol’. Jammer, maar ik laat me er niet door uit het veld slaan.”

In maart van dit jaar keert Roolvink terug naar Nederland.

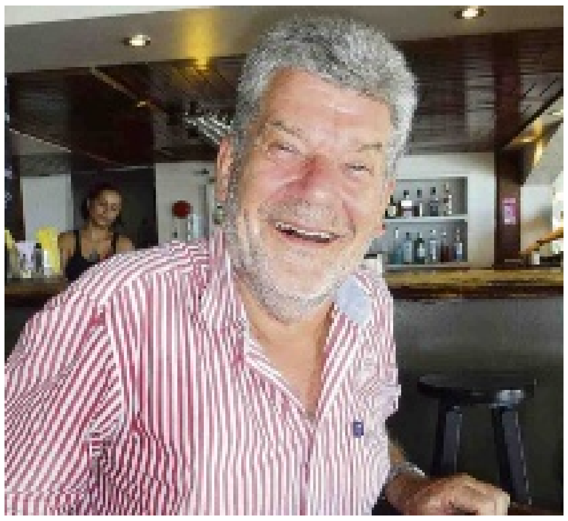

Ds. Broer Roolvink is een vrolijke voorvechter voor het behoud van protestants Bonaire, maar ook een strateeg.

Kerk versus eetcafé

In 2007 overhandigt het Bestuurscollege van Bonaire de sleutels van beide kerken en de bijgebouwen aan de Verenigde Protestantse Gemeente. Er blijft echter grote onduidelijkheid over het bezit, onderhoud en beheer. Brieven van de kerkenraad hierover aan de overheid blijven onbeantwoord. Begin dit jaar wordt de in verval geraakte voormalige Oranjeschool, grenzend aan de kerk, zonder overleg met de kerkenraad omgebouwd tot eetcafé. Gevaarlijk ook: de vroegere nooduitgang van het gebouw van de jeugdclub en de kindernevendienst blijkt nu binnenmuur van het restaurant. De kerkenraad schakelt een advocaat in en maakt bezwaar tegen de bouwvergunning. De exploitant van het eetcafé blijkt voor de periode van vijf jaar een exploitatievergunning te hebben gekregen van het Openbaar Lichaam Bonaire: in ruil voor de verbouwingskosten betaalt het eetcafé een huur van 1 dollar per maand.

De kerk, die overigens blij is met het verfraaide bijgebouw, is intussen een juridische procedure begonnen en denkt een sterke zaak te hebben. Over vijf jaar hoopt de kerk het juridische pleit beslecht te hebben en formeel eigenaar te zijn over de kerkelijke gebouwen, inclusief de voormalige Oranjeschool. Dan hoopt de kerk van de horecaexploitant alsnog een marktconforme huur te krijgen. Naast de verdere verhoging van vaste vrijwillige bijdragen en het steunfonds in Nederland komt er dan wellicht een basis voor een gezonde financiële begroting in het vizier. Misschien ook wel de middelen voor weer een eigen predikant… ‘Ku Dios ké’, zo de Heer het wil.

ÑAPA Business

18 januari 2014

ADVERTORIAL

Garnet: Kwaliteit voor alles

Kwaliteit, veiligheid en expertise. Het zijn drie kernwaarden van familiebedrijf Garnet NV, waar German Isidora, die het bedrijf 20 jaar geleden begon, de scepter zwaait. Hij begon als éénpitter en momenteel werken er 20 mensen in vaste dienst. "We zijn echt een familiebedrijf. Mijn vrouw, broer, zus, oom, neef en ik werken allemaal met hart en ziel bij het bedrijf. Mijn vrouw bedacht zelfs de naam 'Garnet,' wat granaat betekent. Granaat is een harde steensoort, die inspireert tot toewijding."

Isidora is hét voorbeeld van iemand die met alle toewijding zijn bedrijf leidt. Hij staat dag en nacht klaar voor zijn klanten en vraagt van zijn medewerkers eenzelfde toewijding voor het bedrijf en het werk dat ze doen. Om dat te stimuleren investeert hij ieder jaar in de ontwikkeling van zijn medewerkers waarmee de expertise op werkgebied wordt vergroot. In de eerste week van 2014 volgde een aantal installerende medewerkers een training op het gebied van brandmeldinstallatie, een product van Hertek B.V. uit Nederland. Garnet heeft daarmee de alleenvertegenwoordiging van dit product op Curaçao en Bonaire en mag zich na de training Hertek Gecertificeerd Goud Dealer noemen.

Hertek is een erkend bedrijf voor brandmeldsystemen, noodverlichting en zorg- en communicatiesystemen in Nederland en heeft in het marktsegment brandmeldsystemen een groot marktaandeel. Nu slaat het bedrijf zijn vleugels overzee uit en heeft het een goede vertegenwoordiger gevonden in Garnet. "Het viel ons op dat Garnet voor kwaliteit gaat, onder alle omstandigheden, zelfs op plekken die niet in zicht liggen", aldus Peter van Setten, commercieel directeur van Hertek, die samen met trainer Marcel Rademakers naar Curaçao is gekomen om de medewerkers van Garnet te trainen. Hertek heeft twee vaste trainers in dienst die zeer veel kennis van de Hertek-producten hebben en die kennis ook goed kunnen overdragen.

Van Setten: "De medewerkers kregen productuitleg, een installatietraining gericht op de normen van brandveiligheid en waar aan gedacht moet worden bij het installeren van een brandmeldinstallatie. Tevens leerden ze de installatie te programmeren conform de wensen van de klant. Na drie dagen van theorie werd er 'on the job' getraind. Er is gewerkt aan een opdracht waarbij het geleerde in de praktijk gebracht werd."

Diverse doelgroep

De doelgroep van Garnet is heel divers: grote en kleine bedrijven, van winkels tot banken, van groothandels met grote hallen tot kantoren met veel kantoorruimtes, hotels en industrie. Bijna ieder bedrijf is volgens de wetgeving op het gebied van brandveiligheid verplicht om een brandmeldinstallatie te hebben, aangevuld met specifieke wensen van de klant. Installaties kunnen tegenwoordig door de digitalisering zeer nauwkeurig worden ingesteld.

Na afloop van de training kregen de cursisten een certificaat.

Directeur Isidora: "Dat draagt weer bij aan de bevestiging van kennis en expertise van mijn medewerkers en we staan met zijn allen garant voor kwaliteit van het begin tot het eind en ook daarna, want we plegen ook onderhoud op installaties." Zelf is Isidora projecteringsdeskundige waardoor hij PvE's mag opstellen en zelfstandig een brandmeldinstallatie kan ontwerpen.

Isidora vindt ontwikkeling belangrijk. Hij reserveert ieder jaar gelden in zijn budget voor trainingen, die zich niet beperken tot alleen techniek. De afgelopen twee jaar kregen zijn medewerkers trainingen in onder meer Domotica (integratie van technologie en diensten, ten behoeve van een verhoogd comfort van wonen en werken), brandblussen en valtechnieken). Hij wil dat al zijn medewerkers hetzelfde niveau van kennis en expertise hebben. "Ik verwacht dan ook wel veel van ze", zegt hij. "En ik ben niet afhankelijk van één persoon als er iemand nodig is." Hij is vol lof over alle medewerkers bij het bedrijf omdat iedereen altijd klaar staat en als het nodig is werkt Isidora zelf ook nog mee. "We werken als een team. Als een klant bijvoorbeeld buiten werktijd belt voor een storing dan is iedereen bereikbaar." Isidora ziet ook het belang van projectmatig werken. "We bespreken alles met elkaar en ik geef feedback over hoe de zaken zijn gegaan. Daar leert iedereen van en het kan altijd nóg beter."

Isidora (46) is geboren en getogen op Curaçao. Hij deed de mts techniek op het eiland en volgde diverse cursussen zoals boekhouden, middenmanagement en blind typen. Hij moet lachen als hij dat zegt. "Al die cursussen deed ik omdat ik altijd de visie had dat ik voor mezelf wilde beginnen. Ik wilde graag naar de hts, maar we hadden het thuis niet breed en ik kon alleen de mts doen. Ik heb bij twee bedrijven gewerkt en daar zag ik vaak dingen die in mijn visie anders konden. Toen ben ik 20 jaar geleden voor mezelf begonnen." Zijn grote leermeester was Hubert van Grieken, eigenaar van Hucor Holding BV. Van Grieken was zijn eerste grote opdrachtgever en is later een goede vriend geworden. "Hij zei me ooit iets dat ik nooit zal vergeten", zegt Isidora. "Hij zei tegen me dat je in tijden van crisis altijd moet investeren in je bedrijf, want dan ben je tegen de tijd dat de crisis voorbij is alle anderen voor. Mijn eerste stage liep ik onder begeleiding van de heer Kolen. Hij gaf mij het advies een eenmaal aanvaarde opdracht altijd netjes af te maken. Dat heb ik goed onthouden en ik ben hen heel dankbaar voor deze wijze woorden."

ISO9001 Certificering

In december 2013 behaalde Garnet de ISO9001 Certificering. Dit is een norm die eisen stelt aan het kwaliteitsmanagementsysteem van een organisatie. Isidora is er trots op. Het is het bewijs dat Garnet de kwaliteit levert die zij belooft. "Ik heb er altijd in geloofd dat Garnet op een dag een mooi en belangrijk bedrijf zou worden en dat is het nu ook. Ik ben dankbaar voor de inzet van alle medewerkers en voor de klanten die we in de afgelopen jaren van dienst zijn geweest. Samen halen we het beste uit elkaar en met dit nieuwe brandmeldsysteem van Hertek dragen we bij aan nog meer veiligheid voor de mensen."

German Isidora (Garnet), Peter van Setten (Hertek) en trainer Marcel Rademakers.

Contactgegevens

Garnet NV,
Watakeliweg #1
Curaçao
Telefoon 7674127

German Isidora
Mobiel 5103360
www.garnetnv.com
info@garnetnv.com
www.facebook.com/garnetnv
twitter @garnet_nv

Mens & Werk

Stop met somber denken

We leven al een paar jaar in een economisch zware tijd en er wordt gesproken over een wereldcrisis. De crisis waarin we nu zitten lijkt wel een chronische zaak te zijn. Hoe langer hoe meer mensen gaan somber denken over de toekomst, ondanks de 'positieve' berichten die we voorgeschoteld krijgen. Mensen verliezen vertrouwen in de overheid en in elkaar.

Tekst: **Judice Ledeboer**

De situatie die er thans is bij veel mensen is verre van rooskleurig. Volgens gegevens van de website van redasosial.org/publicaties/pobresabanataké moet 30 procent van de huishoudens op Curaçao leven van een brutomaandinkomen van rond de 500 gulden per maand.

De kwaliteit van het sociaal functioneren en de perceptie van de eigen situatie maken een belangrijk deel uit van armoede. Het komt zelfs veelvuldig voor dat kinderen met een lege maag naar school komen. Hoe moet dat verder?
Vorig jaar zijn er een paar grote klappen gevallen door faillissementen, waardoor er veel mensen op straat kwamen te staan, van de ene dag op de andere. De gevolgen waren niet te overzien voor deze mensen, en dat er achter de voordeur bij veel mensen grote zorgen waren en nog zijn is duidelijk.
Somber denken heeft echter geen zin. Dat heeft te veel een negatief effect op het gedrag van de mensen. Men gaat minder geld uitgeven, er wordt minder geïnvesteerd en er wordt minder aandacht gegeven aan de ontwikkeling van mensen. En dat is juist belangrijk om een land weer tot bloei te brengen. Het zijn de mensen die verantwoordelijk zijn voor het welzijn van hun eigen land. Belangrijk is wel dat er vertrouwen is in de leiders, bij de overheid en in de particuliere sector. Corruptie, beloften die niet worden nagekomen, handelingen in eigen belang en uitbuiting van personeel, dat vaak voor een schijntje moet werken, dragen er toe bij dat er geen vertrouwen is in de leiders. Mensen met goede opleidingen worden niet voldoende gezien, omdat vriendjes op posities gezet worden tegen torenhoge salarissen. Het komt nog steeds voor, terwijl er op alle fronten gesproken wordt over 'good governance'. Waar gaat dit naartoe? Hoe lang moeten mensen accepteren dat ze voor de gek worden gehouden? Hoe ver moet iemand gaan die hard werkt, maar iedere maand met slechts een minimumloon thuiskomt? Werkgevers klagen over de attitude van hun personeel en werknemers klagen over de attitude van hun werkgevers. Ligt het dus aan de attitude van mensen?

In zekere zin wel. Het gedrag van mensen bepaalt alles binnen gemeenschappen. En dan gaat het over algemeen gedrag waarbij er respect is voor de ander, waarbij er de mogelijkheid is om met anderen een 'normale' communicatie te hebben, waarbij mensen worden gewaardeerd voor wie ze zijn en niet worden genegeerd door mensen die op hogere posities zitten. Ook mensen die het vuile werk doen, die ongeschoold werk doen zijn mensen die werken om hun gezin te kunnen onderhouden, om hun kinderen een toekomst te geven, waarbij ze kunnen studeren om later in hun eigen onderhoud te kunnen voorzien.
Somber denken helpt niet, maar positief denken als er geen medewerking is van mensen waarmee men werkt, of voor wie men werkt, werkt ook niet. Toch heeft positief denken wel degelijk effect op onze stemming, op onze gezondheid en op het collectieve vertrouwen. Mensen die vaak somber denken zijn ook niet in staat om vertrouwen te hebben in anderen, maar ze hebben vaak ook een laag zelfvertrouwen. Er zijn honderden boeken geschreven over positief denken en het effect ervan.
Een van de eerste boeken over positief denken is 40 jaar geleden geschreven door de dominee Norman Vincent Peale. Het boek is ontstaan uit de succesvolle toespraken die de predikant in New York hield. De auteur wil helpen om positief in het leven te staan door negatieve gewoontes, depressieve gedachten en minderwaardigheidsgevoelens te overwinnen vanuit de kracht van het gebed en van het geloof dat het anders kan. Concentratie en zelfdiscipline kunnen helpen om anders te handelen en om problemen te overwinnen om zo tot een gelukkig en succesvol leven te komen. Het boek 'De kracht van positief denken' is nog steeds te koop. w
Het begint allemaal met het besluit om te stoppen met somber denken en om te stoppen met het wijzen naar de ander. Daar begint het positieve denken, want hoe zwaar een situatie ook is, er zal altijd wel een lichtpuntje zijn, maar men moet dat wel kunnen zien en er iets mee doen.

Story telling

Afgelopen week stopte mijn Mac ermee. Net op het verkeerde moment: geld op aan verhuizen en nieuwe meubeltjes, dure decembermaand en een lange maand januari. U kent dat. Maar goed, zonder Mac geen column, dus moest er - hoe dan ook - een nieuwe komen.

Tekst: **Marcel Truyens**

Of het nu over waspoeder, computers, auto's of muurverf gaat, het aanbod is altijd beter dan wat u de vorige keer kocht. Zo wast de laatste versie Ariel wel 40 procent witter, is mijn nieuwe Mac 287 procent sneller, de laatste Toyota 18 procent zuiniger of dekt de latex nu (echt) in één keer. Gegarandeerd!

Het heerlijke van dit soort claims is dat ze u als consument niet alleen de argumenten geven om te kopen maar vooral om anderen te vertellen waarom u kocht.
Voor veel producten is het lastig of niet relevant om aan te geven hoeveel procenten beter ze zijn dan hun voorganger of andere merken. Koopt een Rolex-drager een nieuwe Rolex omdat het nieuwste model nog maar 1 seconde per jaar achterloopt terwijl dat bij het vorige model nog 1,3 seconde was? Nee, natuurlijk niet.
In dat soort situaties is story telling een effectief middel. Het merk, het product wordt omhuld door mythen - ja, inderdaad van religieuze proporties - en sagen. Zo kunnen er de meest fantastische verhalen ontstaan over de oprichter, de uitvinder of de ontwerper. Denk aan lieden als Richard Branson, Steve Jobs, Coco Chanel of Ferdinand Porsche. Hun zorgvuldig geboetseerde imago wordt onderdeel van het merk: rebels, dwars, 'fabulous', het origineel, enzovoort.
De controversiële Steve Jobs werd legendarisch door verhalen als dat hij de eerste billionaire hippie was, mensen die in de lift iets verkeerds zeiden ter plekke ontsloeg, complete ontwerpteams de laan uitstuurde omdat ze 'kan niet' durfden te zeggen. Maar als ook de idealist die desnoods voor niets werkte. De Apple-gebruiker ziet hierin de rebel, de man zonder wie de wereld nooit was veranderd, identificeert zich hiermee en ontleent een deel van zijn imago hieraan. Iets dat - al zal niemand dat toegeven - vele malen belangrijker is dan '287 procent sneller'.

> Verhalen kunnen het product ook iets extra's meegeven

Welke vrouw identificeert zich niet graag met de tijdloze elegantie van Coco Chanel die meer dan 30 jaar in het luxueuze en romantische Parijse l'hôtel Ritz resideerde? Welke man heeft er niet ooit gedroomd van een echte Porsche?
Maar verhalen kunnen ook het product zelf iets extra's meegeven. Zo gaat het verhaal dat de beste spijkerbroekenstof uit Japan komt. Googlet u het eens en na een kwartiertje lezen zult u nooit meer iets anders willen dan een jeans van Japanse denim. "Door stokoude ambachtslieden met de hand geweven stoffen, op langzaam lopende weefmachines, met de hand geverfd..." Verhalen van gebruikers die de bewuste broek pas na maanden - zo niet jaren - een keer wassen om te voorkomen dat het authentieke karakter verloren gaat. Zo'n broek kan gemakkelijk 20 keer zoveel kosten als een willekeurig ander exemplaar.
Het horlogemerk Panarai kapitaliseert geheel op haar historie als het merk dat het eerste duikhorloge uitvond. Uiterlijk lijkt er aan die nogal primitieve en oncomfortabele dingen sinds 1938 weinig veranderd te zijn. Toch was het merk lange tijd razend populair en werd er grif geld voor betaald.
Het inmiddels Chinese Saab was eigenlijk een Zweedse vliegtuigbouwer, de LEGO-groep is nog steeds een familiebedrijf bestaande uit timmermannen en Jack Daniels is nog net zo onafhankelijk en ambachtelijk als in 1866.

Over het merk La Prairie, de duurste dagcrème ter wereld, zo'n 1200 dollar voor een borrelglaasje: Dit Zwitserse merk gevestigd in een kapitaal oud chalet te Montreux, de antiverouderingsoase in de Alpen, is al sinds eind jaren zeventig al pionierend op zoek naar de tijdloze schoonheid, gebaseerd op ingrediënten zoals goud, platina, vloeibare kristallen en/of kaviaar. We krijgen het verhaal over toegewijde wetenschappers en laboratoria waarin men op celniveau op zoek is naar manieren om veroudering 'te onderscheppen'. Om u even uit de droom te helpen: het merk is eigendom van Beiersdorf, de fabrikant van onder meer Nivea. En dat er inderdaad platina in die crème zit, zal zo zijn. Toch zijn de hoofdbestanddelen - zo'n 95 procent - net als bij alle andere crèmes water, glycol en glycerine. En als die crème echt wat zou doen aan veroudering van uw huid, dan zou het een geneesmiddel zijn en niet te koop bij 'de betere parfumerie' maar slechts op recept verkrijgbaar bij de apotheek. Beiersdorf is dan ook geen farmaceut maar een shampoofabriek.
Mythen en sagen zijn er overal en mensen houden ervan: elk kind geniet ervan sprookjes voorgelezen te krijgen en droomt erbij weg; op latere leeftijd komen we in de wereld van de echte helden of romances waarmee we ons identificeren of creëren we onze eigen droomwereld in computergames en simulaties. En zo werken ook (geromantiseerde) films en boeken over merken en industriëlen - van Freddy Heineken tot Jack Welch - mee aan de mythevorming rond een merk.

Mijn nieuwe Mac? Hij is snel! Hij is prachtig! 287 Procent sneller dan de vorige! Ook het nieuwe OS is beter! Het scherm is helderder! Eigenlijk is alles beter! Grootser! Ook de prijs... Met dank aan dwarse denker Steve Jobs met wie ik me al jaren graag identificeer. Effectief die story telling.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior consultant bij Stradius te Curaçao.

E | **marcel@stradius.com**
W | **www.stradius.com**

Juridisering (4)

Deregulering

Islelly Pikerie doet een promotieonderzoek naar het effect van drie specifieke beleidsinterventies op het gebied van Good Governance en naar de vraag of Good Governance wel in te passen is in de Curaçaose cultuur. In dit kader publiceert ze een aantal artikelen voor de Ñapa over verschillende aspecten van Good Governance. Dit deel gaat nogmaals over de zogenaamde juridisering.

Tekst: **Islelly Pikerie**

Geopoogd is de regelverdichting te bestrijden en te redresseren, door middel van deregulering en door in het traject van wetgeving nog eens goed te gaan vragen of wetgeving nou wel echt het goede middel was ('regels van Geelhoed').

De resultaten van al de dereguleringspogingen is dat deregulering de vorm kreeg van enige vereenvoudiging. Integrale policy termination, beëindiging van beleid dus, trad niet vaak op.

Als sprake is van beleidsbeëindiging heeft die vaak de vorm van een gedeeltelijke beëindiging. Het stoppen van beleid kan goed, zo toont onderzoek als aan drie voorwaarden gezamenlijk is voldaan: Een verschuivende tijdgeest en veranderend sensitizing-concept, dus een andere manier van kijken naar het betreffende terrein/ veld; Grote financiële druk om te bezuinigen; Een negatieve evaluatie van het betreffende beleid.

Deze combinatie is vaak nodig wil beleid tot stoppen gedwongen worden. Als beleid erg aan maatschappelijke waarden appelleert, is het stoppen desondanks moeilijk. Denk maar eens aan de huidige discussies omtrent de BVZ voor gepensioneerden.

Het weggooien van oude schoenen gaat gemakkelijker als je nieuwe hebt. Zo is het ook met beleidsverandering. Beleid krijgt dan ook vaak de vorm van beleidsopvolging. Het een wordt ingeruild voor het ander. We zien de laatste decennia veel beleidsopvolging, het vervangen van de ene wet door een andere.

Vooral 'jong beleid' is kwetsbaar. Het wordt gemakkelijk opgeruimd. Logisch want het heeft zich nog niet gevestigd, en is nog niet omringd door 'vested interests'. 'Old agencies never die' paradoxaal genoeg, want ze hebben leren overleven.

Er wordt wel veranderd maar per saldo is de regelverdichting niet teruggedrongen omdat de beperkte opruiming niet op kan tegen de toename.

Wie wet- en regelgeving terug wil dringen kan op twee paarden wedden.

Het eerste is het vooraf beter doordenken van de vraag of je overheidsbeleid wel moet willen maken en doelstellingen wel echt kunt bereiken door beleid x of y, en zo ja, of je gewenste effecten wel kunt bereiken door middel van de instrumentatie met wet- en regelgeving. We hebben het dan over ex-ante-evaluatie.

Een tweede paard om op te gokken is sunset legislation, horizonwetgeving. Horizonwetgeving betekent dat je met het aannemen van een wet onmiddellijk een besluit neemt om een wet op een bepaald moment, zeg na vijf of zes jaar later, weer buiten werking te stellen. En tevens besluit je dan dat een evaluatie plaatsvindt, die eventueel kan leiden tot het verlengen van de wet voor een nieuwe periode, al of niet na aanpassing. Sunset legislation wordt vaak in de Verenigde Staten toegepast. De staat Colorado begon er ooit mee. Daarom is het werken met sunsets wel een Colorado-kever genoemd. De wenselijkheid van horizonwetgeving heeft in de jaren tachtig in Nederland in een VVD-verkiezingsprogrammagestaan, op Curaçao nog niet.

Horizonwetgeving is in Nederland na 1984 hoofdzakelijk aangeslagen bij het instellen van commissies. Het automatisch beëindingen van beleid (tenzij) en dus de terminatie van wet- en regelgeving komt maar beperkt voor in vergelijking met de enorm gegroeide praktijk in de Verenigde Staten. De les is: als er eenmaal sprake is van een overheidsinterventie op een bepaald gebied dan kom je er doorgaans niet meer vanaf, hoewel wel beleidsopvolging optreedt, soms in combinatie met partiële beëindiging (bijvoorbeeld in de vorm van budgettaire volumebeperking, beperking van doelgroepen).

Begrijpelijk, want met de komst van beleid ontstaan er groepen die belang hebben bij beleidscontinuïteit of bij slechts beperkte aanpassingen. Slechts als er sprake is van plannen die een natuurlijk of van te voren voorzien einde kennen, treedt de overheid gemakkelijker terug.

Dat deregulering niet rigoureus werd en wordt aangepakt, is al langere tijd geen item meer. Politieke partijen geven maar beperkt aan waar de overheid de handen van kan aftrekken. Een streven naar een minimale(re) overheid (minimale staat) krijgt in feite weinig structureel handen en voeten ondanks een politiek van goede bedoelingen, zoals initiatieven tot beperking van regeldruk van bedrijven.

Recent wordt een nieuwe weg ingeslagen. Er wordt naar gevolgen gekeken van regelverdichting. Die bezinning kan leiden tot wettelijke integratie en bundeling.

Evaluatie van een wet als bijvoorbeeld de EROC (Eilandsverordening Ruimtelijke Ontwikkeling Curaçao) kan leiden tot een nieuwe wet, die nieuwe accenten legt in een wettelijk stelsel. In tijden van crises kan ineens regelgeving ter zijde geschoven worden. Dan blijkt ineens dat het anders kan als het moet. En er kwam onder het kabinet-Balkenende IV een Crisis- en herstelwet. Ineens kan een groep partijen verenigd in een coalitie iets doen.

Er gebeurt dus wel iets. Er bestaat zekere dynamiek in wet- en regelgeving. Genoeg? Ontstaat er zo verbetering? Gaat het geheel van processen van beleid en daarmee van wetten en regelgeving de goede kant op? Dat voert ons naar de bezinning door adviesorganen. Ik wijs op werk van twee Nederlandse adviesorganen, die wij op Curaçao (nog) niet hebben.

Ten eerste de REA. In mei 2005 heeft de Raad van Economisch Adviseurs (REA) aan de Tweede Kamer het advies uitgebracht 'Bureaucratisering en overregulering'. De reden hiervoor was de wenselijkheid van het aanpakken van bureaucratisering en regeldruk om de productiviteit van Nederland te vergroten. In dit advies doet de REA d e suggestie om met meer horizonbe- p a - lingen in de wetgeving te gaan werken. Daar heb je het fenomeen van de sunset clausules dus weer. Stop na verloop van tijd met zaken, tenzij een expliciet besluit tot het tegendeel wordt geëntameerd.

In opdracht van het ministerie van BZK hebben Philip Eijlander en Rob van Gestel (UvT) vervolgens in de voetsporen van een eerder onderzoek van Korsten e.a. uit 1984 een analyse gemaakt van nut en noodzaak van horizonwetgeving. Zij herbevestigen de zinvolheid van sunset legislation, maar wijzen ook op het nut van andere momenten om af of bij te buigen, zoals ex-ante-evaluatie. Hier worden beide paarden dus weer van stal gehaald om mee te lopen in de race.

De Raad voor het openbaar bestuur (Rob) ging niet expliciet in op juridisering van de samenleving, maar bracht in 2009 een advies uit over slagvaardigheid van bestuur. Juridisering van het bestuur komt daarbij om de hoek kijken. Slagvaardigheid is te omschrijven als de mate waarin een overheid erin slaagt in een korte tijd zaken voor elkaar te krijgen die het wenst en daarmee de tijd tussen de besluitvormings- en initiatieffase en de voltooiing van beleid in de vorm van prestaties (resultaten) en gewenste effecten zo kort mogelijk gehouden wordt. Slagvaardigheid heeft daarmee te maken met vaart, tempo, snelheid. Dit alles in het perspectief van rechtsbescherming, gelijkheid, zorgvuldigheid, proportionaliteit en tal van andere principes van 'goed bestuur'.

Dat geheel van principes is sinds 1945 ook enorm toegenomen en op zich een complex dat opstuwend werkt op regeldichtheid en verdichting.

De slagvaardigheidsdiscussie voert natuurlijk ook naar discussies over het bestel van het binnenlands bestuur (minder lagen, minder bestuurlijke drukte). Maar bijzonder is ook dat heel veel van de wetten en regels helemaal niet als oorzaak hebben het bestaan van provincies, waterschappen, gemeenten of deelgemeenten of Wgr+-gebieden of veiligheidsregio's. Het is de centrale wetgever die op tal van terreinen met wet- en regelgeving komt terwijl de andere overheden in medebewind zijn of worden geroepen; ze voeren uit. De oorzaken van juridisering van de samenleving liggen in de kern niet bij provincies, gemeenten of waterschappen. Het Rob-advies gaat specifiek in op juridisering van het bestuur. Daarover is nog het nodige meer te zeggen.

Slagvaardigheid bevorderende politiek in relatie tot juridisering van de samenleving is op diverse manieren te benaderen.

Wie vanuit dat perspectief bijvoorbeeld kijkt naar grote projecten (als de bouw van een nieuw ziekenhuis) slaat de schrik om het hart. Dergelijke projecten duren jaren en vereisen zoveel documenten, bestekken en risico-analyses dat je verrast kunt zijn dat na x jaar het huidige Sehosgebouw er misschien beter bij ligt. Deze exercitie voert ons naar het rapport van de commissie-Elverding en de gevolgen daarvan.

Volgens de bestuurskundige Frissen moeten we eens goed kijken naar de politieke waarden en principes die de staat en zijn wet- en regelgeving zo opstuwen richting - naar een woord van de hoogleraar staatsrecht Kortmann - Elefantiasis. Het eeuwige streven naar gelijkheid acht hij om allerlei redenen verderfelijk, onder meer omdat het één het ander aan beleid oproept en de vrijheid van burgers miskent om iets zelf op verantwoorde wijze tot stand te brengen.

Het voorgaande is te zien als een basale exercitie over enkele aspecten van juridisering. Belangrijk is dat onderscheid is gemaakt in twee soorten juridisering: juridisering van de samenleving en van het bestuur.

De juridisering van de samenleving wordt gesymboliseerd door beschouwingen als van Geelhoed, en thema's als de dereguleringsoperatie, denken in termen van administratieve lasten, vermindering van regeldruk, overregulering, productiviteit van Nederland, gevolgen van juridisering en ingrepen hierin voor 'trust'. Het terugdringen van juridisering voert ons naar de wereld van REA, ex-ante-evaluatie en horizonbepalingen en beleidsbeëindiging.

De juridisering van bestuur wordt gesymboliseerd door het werk van Van Kemenade en Versteden, het algemene en bijzondere bestuursrecht.

Beide werelden van juridisering komen samen in het denken in termen van een slagvaardig Land en in het bijzonder voor Curaçao (ook al hebben we niet die mate van regelverdichting zoals in Nederland). Tot voor kort wordt slagvaardigheid echter te veel alleen gezien vanuit het perspectief van 'juridisering van bestuur'. Het bestuur kan verlamd raken maar bedrijven en andere organisaties evenzeer. In het laatste geval hebben we het over 'juridisering van de samenleving'.

Met dank aan prof. Arno F.A. Korsten, momenteel bijzonder hoogleraar bestuurskunde van de lagere overheden aan de Faculteit rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht en consultant. Tevens: emeritus-hoogleraar bestuurskunde aan de Open Universiteit (Heerlen).

Doorbetaling loon tijdens arbeidsongeschiktheid

In de praktijk maak ik veelvuldig mee dat zowel werkgevers als werknemers niet weten of de werkgever wettelijk verplicht is om het salaris door te betalen aan een werknemer gedurende arbeidsongeschiktheid en zo ja, voor hoe lang?

Tekst: **William ten Veen**

Het Burgerlijk Wetboek van Curaçao bepaalt dat de werknemer bij arbeidsongeschiktheid 'aanspraak op het naar tijdruimte vastgestelde loon behoudt voor een betrekkelijk korte tijd'. Wat houdt nu de vage term 'betrekkelijk korte tijd' in?

Uit de wet valt op te maken dat het volledige salaris (100 procent) doorbetaald dient te worden tijdens arbeidsongeschiktheid. Toch zie je in de praktijk vaak dat de werkgever maar 80 procent van het salaris doorbetaalt. Uit de rechtspraak blijkt niet duidelijk wat nu precies onder 'betrekkelijk korte tijd' moet worden verstaan. Het is een misverstand dat deze betrekkelijk korte duur onder alle omstandigheden gelijk is (bijvoorbeeld zes maanden). Over welke periode van arbeidsongeschiktheid de werkgever het loon moet doorbetalen, hangt af van de concrete omstandigheden van het geval.

Omstandigheden

De volgende omstandigheden spelen een rol: (i) de duur van het dienstverband, (ii) de leeftijd van de werknemer en (iii) de gezinssituatie van de werknemer. Het betreft een niet limitatieve opsomming, zodat andere omstandigheden derhalve ook een rol kunnen spelen.

Bestudering van de uitspraken van het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao wijzen erop dat de 'betrekkelijk korte tijd' meestal varieert tussen vier weken tot drie maanden. Er zijn echter ook uitspraken bekend waarbij de werkgever veroordeeld werd tot doorbetaling van het loon gedurende een (veel) langere periode dan drie maanden. De rechter kijkt in iedere afzonderlijke zaak naar de omstandigheden van het geval en bepaalt op grond daarvan hoe lang het salaris tijdens arbeidsongeschiktheid door de werkgever moet worden doorbetaald.

De wet bepaalt voorts dat van de 'betrekkelijk korte tijd' alleen bij schriftelijk aangegane arbeidsovereenkomst of bij reglement/CAO mag worden afgeweken. In een schriftelijke arbeidsovereenkomst of in een reglement/CAO kan de 'betrekkelijk korte tijd' dus door partijen nader worden ingevuld.

Rechtsgeldig kunnen partijen dus overeenkomen dat bij arbeidsongeschiktheid het salaris van de werknemer gedurende de eerste zes maanden zal worden doorbetaald.

Er is overigens wetgeving in de maak, waaruit blijkt dat de 'betrekkelijk korte tijd' minimaal zes weken dient te bedragen, zodat het verstandig is om daar als werkgever alvast rekening mee te houden bij het opstellen van een arbeidsovereenkomst.

In de praktijk wordt in veel reglementen/CAO's bedoelde nadere invulling gegeven, door bijvoorbeeld op te nemen dat de werkgever verplicht is het eerste of zelfs de eerste twee jaren van de arbeidsongeschiktheid van de werknemer het loon door te betalen. Ook komt het veel voor dat gedurende de periode dat de werknemer een uitkering (ziekengeld) ontvangt krachtens de Landsverordening Ziekteverzekering (maximaal 2 jaar) het salaris wordt aangevuld tot 100 procent van het overeengekomen loon.

Het door de werknemer te ontvangen ziekengeld wordt in mindering gebracht op het loon, anders zou de werknemer er voordeel bij hebben ziek te zijn.

De Landsverordening Ziekteverzekering bepaalt dat de werknemer die als gevolg van ziekte arbeidsongeschikt is recht heeft op ziekengeld (80 of 70 procent van het dagloon) met ingang van de derde dag na die van de ziekmelding. Niettemin wordt over de dag van de ziekmelding en de twee daarop volgende dagen ziekengeld uitgekeerd, indien naar het oordeel van de behandelende geneeskundige de ziekte opneming in een ziekenhuis noodzakelijk maakt. Het ziekengeld wordt over de bedoelde drie dagen eveneens uitgekeerd, indien de duur van de ziekte tengevolge van dezelfde ziekteoorzaak langer dan drie dagen bedraagt, ook wanneer geen opneming in het ziekenhuis noodzakelijk is geweest. Ter zake van eenzelfde ziekteoorzaak vervalt het recht op ziekengeld twee jaren na de eerste ziektedag, zelfs als de werknemer tussentijds weer arbeidsgeschikt is verklaard.

Landsverordening

De Landsverordening Ziekteverzekering is alleen van toepassing op werknemers die minder verdienen dan 5.237,70 gulden bruto (loongrens voor 2014) per maand. Indien een werknemer dus minder verdient dan genoemd bedrag kan de werknemer derhalve een beroep doen op de Landsverordening Ziekteverzekering (lees: ziekengeld). Werknemers die meer verdienen dan de loongrens hebben na de 'betrekkelijk korte tijd', geen recht op ziekengeld op grond van de Landsverordening Ziekteverzekering en hebben dan in beginsel geen inkomsten uit de arbeidsovereenkomst die overigens formeel juridisch gezien nog wel bestaat.

Mr. William ten Veen is advocaat en partner bij BBV Legal
tenveen@bbvlegal.com

Beroep onder de loep.

'Bijdragen aan een veiliger Curaçao'

In de rubriek 'Beroep onder de loep' vertellen mensen over hun ervaringen in hun beroep. Deze week: Geert Huisman. Hij is beveiligingsspecialist.

Tekst en foto: **Roxanne Martha**

Wat houdt je beroep in?

"Via ons bedrijf Innotech leveren we hoogwaardige beveiligingsproducten en diensten aan zowel bedrijven als particulieren. Wij leveren alarmsystemen, IP-camera's, mistgeneratoren, domotica-producten en sinds kort ook EAS-systemen. Wat ik als directeur doe, is onder meer bezig zijn met het ontwikkelen van het bedrijf door te zoeken naar nieuwe producten, maar ook het bedenken van plannen en strategieën. Verder houd ik me bezig met sales marketing, inkoop, het doen van offertes en het ontwerpen van beveiligingssystemen. Want 90 tot 95 procent van de systemen die we leveren zijn custom made, zodat we aan iedere specifieke behoefte van de klant kunnen voldoen."

Hoe lang werk je al als beveiligingsspecialist?

"Ik ben tweeëneenhalf jaar geleden, samen met Rogier van Steeg, begonnen met Innotech. Het is een opvallend traject hier naartoe geweest. Ik ben geboren en getogen op Curaçao en zoals met de meeste jongeren op Curaçao ben ik na de middelbare school naar Nederland gegaan om verder te studeren. Ik was 17 en had geen beurs. Ik ging toen naar het CIOS. De opleiding op zich was heel leuk, maar ik kon mijn draai niet vinden in Nederland. Het leven daar was heel anders dan op Curaçao. Dus na één jaar was ik terug op het eiland en heb ik nog één jaar op het Peter Stuyvesant gezeten. Op mijn 19e ben ik het weer gaan proberen in Nederland. Ik begon aan de opleiding mbo-commerciële dienstverlening in Rotterdam. Die opleiding duurde drie jaar en daarna ben ik doorgestroomd naar de hogeschoolopleiding small business. Dat was toen een nieuwe opleiding. Ik vond het een aardige opleiding, aangezien deze zeer praktijkgereicht was. Je werd in het diepe gegooid en je moest er maar zien uit te komen. Ik heb nu nog heel veel aan de kennis die ik tijdens die opleiding heb opgedaan. In 1999 was ik afgestudeerd als MKB-adviseur op het gebied van verandermanagement. Ik ben meteen terug gekomen naar Curaçao en ben gaan werken bij Indel. Dat was het bedrijf van mijn vader, die gespecialiseerd was als systeemintegrator. Op die manier ben ik de beveiligingswereld ingerold."

Wat is het leukste aan dit werk?

"In principe ben je met iets negatiefs bezig als je in de beveiliging werkt. Maar toch zijn er wel leuke aspecten aan het werk, zoals het bedenken van een oplossing waar de klant blij mee is. Daarmee dragen we bij aan een veiliger Curaçao. Omdat ons bedrijf samenwerkt met buitenlandse bedrijven en we ook in het buitenland onze producten leveren, kom ik met heel veel mensen in contact. Het werken in de beveiliging is heel gevarieerd. Het allerleukste vind ik 'business development'. Het bedenken van nieuwe plannen en strategieën om ons bedrijf succesvoller te maken."

Wat is het vervelendste aan je werk?

"Het innen van geld. Je moet veel achter mensen aanzitten om ze te laten betalen. Ik houd er helemaal niet van, maar het moet gebeuren. Verder gaat het weleens mis wanneer een bestelling te laat verscheept is en dus niet op tijd bij de klant zal komen. Dan moet ik het slechte nieuws brengen. Ik kan verder niets meer bedenken wat betreft minder leuke dingen van mijn werk. Als ik dat zou kunnen, dan zou dat betekenen dat dit werk überhaupt niet leuk is voor mij en dan was ik er dus allang mee gestopt."

Wat was je graag geweest als je geen beveiligingsspecialist was?

"Ik zou graag rechercheur of patholoog anatoom willen zijn. Vooral bij het laatste kan ik dan grondig onderzoeken hoe iets is gebeurd. Als ik nog verder nadenk over een andere carrière, dan denk ik ook aan varen als kapitein van een schip. En als ik nòg verder nadenk, dan kom ik toch terug bij ondernemer zijn."